

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

Факультет гуманітарно-педагогічний

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ

Завідувач кафедри психології

_____ **Ірина МАРТИНЮК**

“ _____ ” _____ 2026 р.

БАКАЛАВРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

**на тему “Розвиток креативності як професійно важливої якості у
студентської молоді”**

Спеціальність 053 “Психологія”

Гарант освітньої програми

кандидат психологічних наук, доцент _____ **Ірина МАРТИНЮК**

Керівник бакалаврської кваліфікаційної роботи

кандидат психологічних наук, доцент _____ **Олена ШЕВЦОВА**

Виконала

_____ **Анастасія ЧЕРНЕЦЬКА**

КИЇВ – 2026

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
Факультет гуманітарно-педагогічний**

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри психології

кандидат психологічних наук, доцент

_____ Ірина МАРТИНЮК

“___” _____ 2025 р.

З А В Д А Н Н Я

на виконання бакалаврської кваліфікаційної роботи студентці

Анастасії Чернецькій

Спеціальність 053 “Психологія”

Тема бакалаврської кваліфікаційної роботи **“Розвиток креативності як професійно важливої якості у студентської молоді”**

затверджена наказом ректора НУБіП України від “28” жовтня 2025 р. №2568“С”.

Термін подання завершеної роботи на кафедру 2026.06.11

Вихідні дані до бакалаврської кваліфікаційної роботи:

Наукові положення про креативності як інтегративної особистісної якості, психологічні особливості студентського віку, чинники розвитку творчого потенціалу особистості, особливості професійного становлення студентської молоді, психолого-педагогічні умови формування креативності у процесі професійної підготовки студентів.

Перелік питань, які потрібно розробити:

1. Креативність як інтегративна особистісна якість студентської молоді.
2. Психологічні чинники розвитку креативності у студентському віці.
3. Значення креативності як професійно важливої якості у процесі професійного становлення студентської молоді.
4. Емпіричне дослідження рівня розвитку креативності у студентської молоді.
5. Розробка, апробація та оцінка ефективності програми розвитку креативності студентів у процесі професійної підготовки.

Дата видачі завдання “28” _жовтня_ 2025 р.

Керівник бакалаврської кваліфікаційної роботи _____ Олена ШЕВЦОВА

Завдання прийняв до виконання _____ Анастасія ЧЕРНЕЦЬКА

РЕФЕРАТ

Бакалаврська кваліфікаційна робота присвячена дослідженню розвитку креативності як професійно важливої якості у студентської молоді. Актуальність теми зумовлена зростанням потреби суспільства у фахівцях, здатних до творчого мислення, генерування нових ідей, нестандартного розв'язання професійних завдань та ефективної адаптації до швидких соціально-економічних змін. У сучасних умовах креативність розглядається як одна з ключових характеристик конкурентоспроможного фахівця, що забезпечує його успішну професійну самореалізацію.

У першому розділі здійснено теоретичний аналіз проблеми розвитку креативності у студентської молоді. Розкрито сутність поняття креативності як інтегративної особистісної якості, проаналізовано основні наукові підходи до її вивчення, визначено роль креативності у професійному становленні майбутніх фахівців. Особливу увагу приділено психологічним чинникам, що впливають на розвиток творчих здібностей студентів, серед яких мотиваційні, когнітивні, емоційні, особистісні та соціальні чинники.

Другий розділ присвячено емпіричному дослідженню рівня розвитку креативності студентської молоді. У дослідженні взяли участь 30 студентів різних спеціальностей, зокрема творчих, соціономічних та технічних напрямів підготовки. Для вивчення особливостей креативності було використано методику діагностики творчих здібностей Є. Тунік, тест віддалених асоціацій С. Медніка (Remote Associates Test) та проєктивну методику Scribble Technique («Каракулі») Ф. Кейн. Проведено кількісний та якісний аналіз отриманих результатів, визначено рівні розвитку креативності та особливості її прояву у студентів різних спеціальностей.

Результати дослідження показали, що найвищі показники креативності характерні для студентів творчих спеціальностей, зокрема живопису. Студенти спеціальностей «Психологія» та «Журналістика» також продемонстрували достатньо високий рівень креативності, який проявляється через допитливість, здатність до аналізу складних ситуацій та

нестандартного бачення проблем. У студентів технічних спеціальностей рівень креативності виявився менш вираженим, проте також має потенціал для подальшого розвитку.

У третьому розділі розроблено та апробовано програму розвитку креативності у студентської молоді. Програма включала комплекс вправ, творчих завдань, інтерактивних методів роботи та елементів тренінгової діяльності, спрямованих на розвиток уяви, гнучкості мислення, асоціативності та творчої активності. Проведена апробація засвідчила позитивну динаміку показників креативності та підтвердила ефективність запропонованої програми.

У висновках узагальнено результати теоретичного та емпіричного дослідження, підтверджено значення креативності як професійно важливої якості сучасного фахівця та визначено перспективи її подальшого розвитку у процесі професійної підготовки студентської молоді.

Бакалаврська кваліфікаційна робота містить 83 сторінки, 9 таблиць, 3 рисунки, 4 додатки. Список використаних джерел налічує 59 найменувань. У додатках подано діагностичні матеріали, бланки методик та результати емпіричного дослідження.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОСТІ У СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ.....	99
1.1.Поняття креативності як інтегративної особистісної якості.....	99
1.2.Креативність як ключова характеристика професійного становлення сучасних студентів соціономічних спеціальностей	133
1.3.Психологічні чинники, що впливають на розвиток креативних здібностей студентів	166
Висновки до розділу 1	200
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ РІВНЯ КРЕАТИВНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ.....	222
2.1. Організаційно-методичні засади визначення креативності як професійно важливої якості у студентів.....	222
2.2. Аналіз отриманих результатів та їх інтерпретація	266
Висновки до розділу 2	433
РОЗДІЛ 3. РОЗВИТОК КРЕАТИВНОСТІ У СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ: ПРОГРАМА, ЇЇ АПРОБАЦІЯ ТА ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ	477
3.1. Програма розвитку креативності у процесі професійної підготовки студентів	477
3.2. Організація та проведення апробації програми розвитку креативності	49
3.3. Аналіз ефективності програми та зворотний зв'язок учасників.....	522
Висновки до розділу 3	60
ВИСНОВКИ	622
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	64
ДОДАТКИ.....	722

ВСТУП

Актуальність дослідження. У сучасних умовах суспільних трансформацій, активного розвитку цифрових технологій та зростання ролі креативних індустрій особливої ваги набуває проблема формування творчого потенціалу майбутніх фахівців. Підготовка конкурентоспроможного спеціаліста сьогодні передбачає не лише оволодіння професійними знаннями та навичками, а й здатність до нестандартного мислення, генерації оригінальних ідей, гнучкого реагування на професійні виклики. У цьому контексті креативність виступає як ключова професійно важлива якість особистості.

Особливої значущості розвиток креативності набуває у студентів творчих спеціальностей, зокрема майбутніх художників, дизайнерів, графічних дизайнерів. Навчання на факультетах графіки та живопису безпосередньо пов'язане з художньо-творчою діяльністю, яка потребує високого рівня уяви, образного мислення, індивідуального стилю та здатності до творчого самовираження. Водночас практика професійної підготовки свідчить, що навіть у мистецькому середовищі розвиток креативності не завжди має цілеспрямований і системний характер, що зумовлює необхідність пошуку ефективних психолого-педагогічних засобів її стимулювання.

Студентський вік є сенситивним періодом для розвитку творчих здібностей. Саме в цей час інтенсивно формуються професійні інтереси, естетичні смаки, ціннісні орієнтації, а також індивідуальні стратегії творчої діяльності. Для студентів мистецьких спеціальностей цей період має особливе значення, оскільки саме він визначає подальший напрям їх професійного становлення та рівень творчої самореалізації.

Проблема креативності широко досліджувалася у працях зарубіжних і вітчизняних учених. Зокрема, Дж. Гілфорд, Е. Торренс, С. Медник, Р. Стернберг розглядали креативність як складне багатокomпонентне

утворення, що охоплює інтелектуальні, мотиваційні та особистісні характеристики. У вітчизняній психології значний внесок у вивчення творчості зробили Д. Богоявленська, В. Моляко, С. Сисоєва та інші. Разом із тим, питання розвитку креативності студентів мистецьких спеціальностей, зокрема майбутніх графічних дизайнерів і живописців, потребує подальшого дослідження з урахуванням специфіки їх професійної підготовки.

Актуальність обраної теми зумовлена необхідністю теоретичного обґрунтування та практичної реалізації ефективних підходів до розвитку креативності у студентів творчих спеціальностей як важливої умови їх професійного становлення.

Мета дослідження - теоретично й емпірично визначити особливості розвитку креативності студентів творчих спеціальностей (графіка, живопис) та експериментально перевірити ефективність програми її розвитку у процесі професійної підготовки.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати наукові підходи до розуміння сутності креативності.
2. Визначити фактори, що впливають на розвиток креативності у студентів творчих спеціальностей.
3. Емпірично визначити особливості розвитку креативності як професійно важливої якості у студентської молоді
4. Розробити та оцінити ефективність програми розвитку креативності студентів.

Об'єкт дослідження - розвиток креативності особистості.

Предмет дослідження - особливості розвитку креативності як професійно важливої якості у студентів різних спеціальностей

Методи дослідження:

- теоретичні (аналіз, синтез, узагальнення наукової літератури);
- емпіричні (психодіагностичні методики, тестування): методика діагностики особистісних творчих здібностей (Є. Тунік), А. Харрісон;

методика Remote Associates Test (RAT) С. А. Меднік; методика Scribble Technique («Каракулі») Ф. Кейн;

– методи математичної обробки даних.

Теоретична значущість дослідження полягає у поглибленні уявлень про креативність як інтегративну характеристику особистості та уточненні психологічних чинників її розвитку у студентському віці.

Наукова новизна дослідження полягає у комплексному аналізі креативності як професійно важливої якості студентів та поєднанні психодіагностичних і творчих методик для її оцінювання.

Практична значущість дослідження отримані результати можуть бути використані у роботі викладачів і практичних психологів закладів вищої освіти для розвитку креативності студентів, а також при розробці тренінгових програм і навчальних курсів.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дослідження були апробовані в науково-практичних конференціях: міжнародній науково-практичній конференції «Освіта сьогодення: життєтворчість як основа національного відродження та єдності» (17 жовтня 2024 р., м. Запоріжжя), матеріали якої опубліковано у збірнику тез доповідей [60, с. 163-165]; LVII Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку» (07 червня 2025 р., м. Клуж-Напока, Румунія), матеріали якої опубліковано у збірнику тез доповідей [61, с. 154-157].

Структура та обсяг роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 82 сторінки, основна частина – 63 сторінки. Робота містить 9 таблиць, 3 рисунків, 4 додатків. Список використаних джерел налічує 59 позицій.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОСТІ У СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

1.1. Поняття креативності як інтегративної особистісної якості

У сучасному науковому дискурсі поняття креативності набуває все більшої значущості, оскільки воно пов'язане не лише з творчістю у вузькому розумінні, а й із загальним рівнем розвитку особистості, її здатністю до адаптації та самореалізації. Креативність розглядається не як окрема риса, а як системна характеристика особистості, що інтегрує різні психічні процеси. Особливого значення це поняття набуває у контексті розвитку студентської молоді, адже саме в цей період відбувається активне формування індивідуального стилю мислення та поведінки. Усвідомлення сутності креативності як інтегративної якості дозволяє глибше зрозуміти механізми її розвитку та визначити шляхи її цілеспрямованого формування у процесі навчання.

Креативність у психології розглядається як складне багаторівневе явище, яке не можна звести лише до інтелектуальних здібностей або творчої активності. О. Антонова підкреслює, що креативність виступає як здатність особистості виходити за межі стереотипного мислення, поєднувати віддалені ідеї та формувати нові смисли на основі вже наявного досвіду. У цьому контексті важливо розуміти, що креативність не обмежується сферою мистецтва, а проявляється у будь-якій діяльності, де необхідне нестандартне мислення. Вона включає як процес створення нового, так і внутрішню готовність до змін, що є надзвичайно важливим для сучасної людини [2, с. 20].

Важливим аспектом є розуміння креативності як інтеграції різних психічних функцій, які взаємодіють між собою у процесі діяльності. С. Дімітрова-Бурлаєнко зазначає, що креативність формується на перетині мислення, уяви, емоційної сфери та мотивації, що робить її складним

системним утворенням. Такий підхід дозволяє розглядати креативність не як ізольовану властивість, а як результат взаємодії багатьох чинників. Особистість, яка має розвинену креативність, здатна не лише генерувати ідеї, а й емоційно переживати процес творчості. Це, у свою чергу, сприяє більш глибокому зануренню у діяльність та підвищує її результативність [15, с. 8].

Однією з ключових характеристик креативності є її здатність до розвитку, що робить її доступною для формування у процесі навчання. В. Лунячек наголошує, що креативність не є фіксованою рисою, а формується під впливом освітнього середовища, практичного досвіду та активної діяльності особистості. Це означає, що рівень креативності може змінюватися залежно від умов, у яких перебуває людина. Важливу роль у цьому процесі відіграє навчання, яке повинно стимулювати самостійність, ініціативність та пошук нових рішень. Якщо освітній процес побудований на репродуктивних методах, розвиток креативності значно ускладнюється [25, с. 115].

Структура креативності включає низку компонентів, які визначають її прояви у діяльності. О. Гульбс зазначає, що до таких компонентів належать гнучкість мислення, оригінальність, швидкість генерування ідей та здатність до їх комбінування. Кожен із цих компонентів виконує свою функцію, але лише у взаємодії вони забезпечують цілісність креативності. Наприклад, гнучкість мислення дозволяє змінювати підхід до розв'язання задачі, тоді як оригінальність забезпечує новизну ідей. Водночас важливим є і вміння поєднувати різні ідеї у нові комбінації [12, с. 27]. Таким чином, креативність виступає як складна система, де кожен елемент має значення.

Особливу роль у розвитку креативності відіграє індивідуальність особистості, яка визначає унікальність її творчих проявів. В. Чужикова підкреслює, що креативність відображає спосіб бачення світу, притаманний конкретній людині, і саме це робить її неповторною. Індивідуальний досвід, цінності та особистісні установки впливають на характер творчої діяльності.

Це означає, що дві людини можуть по-різному підходити до вирішення однієї і тієї ж проблеми [51, с. 56].

Креативність також тісно пов'язана з особливостями мислення, зокрема дивергентного. Н. Вовчаста зазначає, що дивергентне мислення дозволяє людині генерувати велику кількість варіантів вирішення проблеми, що є основою творчості. На відміну від конвергентного мислення, яке спрямоване на пошук єдиної правильної відповіді, дивергентне мислення відкриває можливість для експериментування. Це особливо важливо у ситуаціях невизначеності, коли стандартні рішення не працюють. Розвиток такого мислення є одним із ключових напрямів формування креативності [10, с. 92].

Не менш важливим компонентом креативності є мотиваційна сфера, яка визначає прагнення до творчої діяльності. І. Бринза наголошує, що внутрішня мотивація, інтерес до процесу та бажання самовираження є ключовими умовами розвитку креативності. Без внутрішнього інтересу навіть високий рівень інтелекту не гарантує творчих досягнень. Людина повинна відчувати задоволення від процесу діяльності, а не лише орієнтуватися на результат [9, с. 50].

Суттєвий вплив на розвиток креативності має і соціальне середовище, у якому перебуває особистість. О. Боровець зазначає, що сприятливе освітнє середовище стимулює розвиток творчих здібностей, створюючи атмосферу підтримки та свободи самовираження. Якщо студент відчуває підтримку та не боїться помилок, він більш схильний до творчих експериментів. Водночас жорсткі рамки та страх оцінювання можуть гальмувати прояви креативності [8, с. 81].

Креативність доцільно розглядати також як динамічну характеристику, що змінюється впродовж навчання та професійного становлення. У студентському віці вона набуває особливого значення, оскільки саме в цей період активно формуються індивідуальний стиль мислення, здатність до самостійного прийняття рішень та готовність до професійної самореалізації. Дослідження показують, що рівень креативності не є фіксованим - він може

як зростати, так і знижуватися залежно від умов навчання та характеру освітнього середовища [1, с. 45].

Важливою характеристикою креативності є її зв'язок із когнітивною гнучкістю. Саме здатність змінювати підхід до вирішення завдань, бачити альтернативи та комбінувати різні ідеї дозволяє людині виходити за межі стандартного мислення. У науковій літературі підкреслюється, що креативність проявляється не лише у створенні нового продукту, а й у самому процесі мислення, який відрізняється варіативністю та відкритістю [2, с. 78].

Окрему увагу варто звернути на взаємозв'язок креативності та мотиваційної сфери. Внутрішня мотивація, інтерес до діяльності та бажання експериментувати виступають важливими умовами розвитку творчого потенціалу. За відсутності цих чинників навіть високий інтелектуальний рівень не гарантує прояву креативності [3, с. 112].

Отже, креативність є складною інтегративною якістю особистості, що об'єднує когнітивні, емоційні та мотиваційні компоненти та проявляється у здатності до створення нового і нестандартного. Вона формується у процесі взаємодії особистості з навколишнім середовищем і залежить як від внутрішніх характеристик, так і від зовнішніх умов. Розуміння креативності як системного явища дозволяє більш ефективно організовувати процес її розвитку, особливо у студентському віці. Саме в цей період закладаються основи творчого мислення та професійної самореалізації. Таким чином, дослідження креативності як інтегративної якості має важливе значення як для психології, так і для практики освіти.

1.2. Креативність як ключова характеристика професійного становлення сучасних студентів соціономічних спеціальностей

У сучасних умовах розвитку суспільства особливого значення набуває проблема професійного становлення майбутніх фахівців, особливо у сфері соціономічних спеціальностей, які передбачають активну взаємодію з людьми. До таких спеціальностей належать психологія, педагогіка, соціальна робота, менеджмент та інші галузі, де основним ресурсом діяльності виступає особистість самого фахівця. У цьому контексті креативність постає не лише як бажана характеристика, а як необхідна умова ефективної професійної діяльності. Вона забезпечує здатність майбутнього спеціаліста адаптуватися до змінних умов, знаходити індивідуальні підходи до людей та приймати нестандартні рішення.

Професійне становлення студентів соціономічних спеціальностей є складним і багатограним процесом, що включає не лише засвоєння знань, а й розвиток особистісних якостей. І. Бринза зазначає, що креативність виступає важливою складовою професійного розвитку, оскільки вона забезпечує здатність до гнучкого реагування на складні ситуації у професійній діяльності. У діяльності, пов'язаній із взаємодією з людьми, стандартні підходи часто виявляються неефективними, тому фахівець повинен вміти швидко змінювати стратегії поведінки [9, с. 50]. Саме креативність дозволяє знаходити індивідуальні рішення у кожній конкретній ситуації.

Особливістю соціономічних професій є те, що їх ефективність значною мірою залежить від особистісних якостей спеціаліста. Н. Вовчата підкреслює, що розвиток креативного мислення у студентів сприяє формуванню здатності до самостійного прийняття рішень і генерації нових ідей у професійній діяльності [10, с. 89]. Це особливо важливо в умовах невизначеності, коли немає готових алгоритмів дій. Креативний підхід дозволяє майбутньому фахівцю не лише вирішувати проблеми, а й

попереджати їх виникнення. Водночас це формує відповідальне ставлення до власної діяльності.

Як зазначає А. Бабак, у процесі професійного становлення важливу роль відіграє освітнє середовище, яке може як стимулювати, так і гальмувати розвиток креативності. Університет має виступати простором розвитку творчого мислення, де студент отримує можливість реалізувати свій потенціал. Якщо освітній процес побудований на засадах співпраці, відкритості та підтримки, це сприяє формуванню творчої активності. Саме тому сучасна освіта повинна орієнтуватися на розвиток креативності як одного з ключових результатів навчання [3, с. 490].

У своїй праці Л. Рябовол підкреслює, що у процесі навчання студент поступово формує уявлення про себе як про майбутнього фахівця, і креативність відіграє у цьому процесі значну роль. Вона допомагає особистості усвідомити власні можливості, знайти індивідуальний стиль діяльності та визначити професійні пріоритети. Це особливо важливо у соціономічних професіях, де особистісний компонент є визначальним. Креативність сприяє розвитку самостійності та впевненості у власних силах [37, с. 44]. Таким чином, вона впливає не лише на професійні, а й на особистісні аспекти становлення.

У сучасних дослідженнях креативність розглядається як одна з ключових компетентностей XXI століття. В. Павленко зазначає, що креативність є необхідною умовою успішної діяльності у світі, який постійно змінюється. Вона забезпечує здатність до інновацій, що є особливо важливим у соціальній сфері. Фахівці соціономічних спеціальностей часто працюють у ситуаціях, які потребують нестандартного підходу [32, с. 185].

Важливою умовою розвитку креативності є залучення студентів до активної діяльності, яка стимулює їх творче мислення. О. Бабенко підкреслює, що використання інноваційних технологій у навчанні сприяє розвитку творчих здібностей студентів. Це можуть бути проєктні методи, інтерактивні форми навчання, групові дискусії та інші підходи [4, с. 349].

Креативність також пов'язана зі здатністю до рефлексії, яка дозволяє аналізувати власну діяльність і вдосконалювати її. О. Остапенко зазначає, що розвиток креативності передбачає формування здатності до саморефлексії та критичного осмислення власного досвіду [31, с. 742]. Це дозволяє студентам усвідомлювати свої сильні та слабкі сторони. Рефлексія сприяє більш глибокому розумінню професійних ситуацій.

Соціальне середовище також відіграє важливу роль у розвитку креативності студентів. О. Кивлюк зазначає, що креативна освіта сприяє формуванню особистості, здатної до інноваційної діяльності та творчого мислення [22, с. 38]. Взаємодія з одногрупниками, участь у спільних проєктах та обмін ідеями стимулюють розвиток креативності. Це створює умови для формування професійних компетентностей.

Розвиток креативності у студентів значною мірою залежить від організації освітнього процесу. Традиційні форми навчання, які орієнтовані на відтворення знань, часто обмежують прояв творчого мислення. Натомість використання проблемних, дослідницьких і відкритих завдань створює умови для активізації пізнавальної діяльності та розвитку самостійності [4, с. 63].

Не менш важливим фактором є соціально-психологічний клімат у навчальній групі. Атмосфера підтримки, відсутність страху критики та можливість вільного висловлення ідей сприяють більш активному прояву креативності. Дослідження підтверджують, що студенти, які працюють у відкритому та безпечному середовищі, демонструють вищий рівень творчої активності [5, с. 91].

Суттєвий вплив має також індивідуальний стиль мислення. Студенти з аналітичним стилем частіше орієнтуються на логічні рішення, тоді як студенти з креативним стилем більш схильні до генерації нових ідей. Однак найбільш ефективним є поєднання різних стилів, що забезпечує як глибину, так і гнучкість мислення [6, с. 134].

Крім того, важливу роль відіграє досвід взаємодії з творчими завданнями. Чим частіше студент стикається із ситуаціями, де немає єдиного

правильного рішення, тим активніше формується здатність до креативного мислення.

Отже, креативність є ключовою характеристикою професійного становлення студентів соціономічних спеціальностей, оскільки вона забезпечує здатність до ефективної взаємодії з людьми, прийняття нестандартних рішень та адаптації до змінних умов діяльності. Вона виступає важливим компонентом професійної компетентності, що поєднує інтелектуальні, особистісні та соціальні аспекти розвитку. Формування креативності у процесі навчання сприяє не лише підвищенню рівня професійної підготовки, а й розвитку індивідуальності майбутнього фахівця.

1.3. Психологічні чинники, що впливають на розвиток креативних здібностей студентів

Розвиток креативності студентської молоді є складним і багатофакторним процесом, що залежить від поєднання внутрішніх особливостей особистості та зовнішніх умов її діяльності. У сучасних психологічних дослідженнях креативність не розглядається як ізольована властивість, а аналізується крізь призму чинників, які визначають її формування, динаміку та прояви. Усвідомлення системи чинників дозволяє не лише описати феномен креативності, а й цілеспрямовано впливати на її розвиток.

Одним із ключових чинників розвитку креативності є особливості мислення, зокрема його гнучкість і здатність до варіативності. Н. Вовчаста зазначає, що розвиток дивергентного мислення є основою творчого процесу, оскільки саме воно забезпечує здатність генерувати різноманітні ідеї. Гнучкість мислення дозволяє студенту змінювати підхід до вирішення завдань, уникати шаблонності та відкривати нові можливості. Водночас важливою є здатність поєднувати різні ідеї у нові комбінації, що сприяє появі

оригінальних рішень. Такий тип мислення формується у процесі активної діяльності та взаємодії з різними інтелектуальними задачами [10, с. 91].

Не менш важливим чинником є уява, яка забезпечує здатність до створення нових образів і ідей. О. Гульбс підкреслює, що уява є ключовим компонентом творчості, оскільки вона дозволяє виходити за межі безпосереднього досвіду. Розвинена уява сприяє формуванню образного мислення, яке є особливо важливим у творчих видах діяльності. Вона також дозволяє прогнозувати можливі результати дій і моделювати різні ситуації. У студентському віці уява активно розвивається, що створює сприятливі умови для формування креативності. Водночас її розвиток залежить від стимулюючого середовища [12, с. 28].

Мотиваційна сфера також відіграє визначальну роль у розвитку креативності. Як вважає І. Бринза, внутрішня мотивація, інтерес до діяльності та прагнення до самовираження є основою творчої активності. Якщо діяльність викликає у студента зацікавленість, він більш схильний до пошуку нових рішень. Водночас зовнішня мотивація, орієнтована лише на результат, може обмежувати творчість [9, с. 50]. Внутрішня мотивація забезпечує глибоке занурення у процес діяльності. Вона сприяє розвитку ініціативності та самостійності.

Суттєвим чинником є емоційна сфера, яка визначає ставлення особистості до творчої діяльності. С. Шандрук підкреслює, що позитивні емоції сприяють активізації творчого мислення та підвищують рівень креативності. Емоційна відкритість дозволяє студенту вільно виражати свої ідеї та експериментувати. Водночас страх помилки або критики може гальмувати творчі прояви. Тому важливо створювати умови, у яких студент відчуває психологічну безпеку. Це сприяє розвитку впевненості у власних силах [53, с. 226].

Важливим чинником є також особистісні характеристики, такі як відкритість до нового досвіду, самостійність та готовність до ризику. В. Шафранський зазначає, що креативна особистість характеризується

прагненням до новизни та здатністю виходити за межі звичних уявлень. Готовність до ризику дозволяє студенту не боятися помилок і пробувати нові підходи. Водночас самостійність сприяє формуванню власної позиції та стилю діяльності. Такі риси формуються у процесі взаємодії з середовищем. Вони визначають рівень творчої активності [54, с. 91].

Соціальне середовище виступає ще одним значущим чинником розвитку креативності. О. Боровець акцентує увагу на тому, що сприятливе освітнє середовище стимулює творчу активність студентів. Взаємодія з іншими людьми, обмін ідеями та участь у спільних проєктах сприяють розвитку креативності. Водночас авторитарний стиль навчання може обмежувати творчі прояви [8, с. 80]. Тому важливо створювати атмосферу підтримки та співпраці. Це дозволяє студентам вільно висловлювати свої думки.

О. Бабенко зазначає, що використання інноваційних методів навчання сприяє розвитку творчого мислення студентів. Інтерактивні технології, проєктна діяльність та проблемне навчання стимулюють активність студентів. Вони створюють умови для самостійного пошуку рішень. Це сприяє розвитку креативності у процесі навчання [4, с. 350].

Важливим чинником є також рефлексія, яка дозволяє студенту аналізувати власну діяльність. О. Остапенко вважає, що здатність до саморефлексії сприяє усвідомленню власного досвіду та вдосконаленню діяльності [31, с. 743]. Рефлексія дозволяє оцінювати ефективність своїх рішень і знаходити нові підходи. Вона також сприяє розвитку критичного мислення. Це є важливою умовою креативності. Таким чином, рефлексія виступає механізмом саморозвитку.

У контексті професійної підготовки студентів креативність набуває прикладного значення. Вона виступає не лише як загальна характеристика мислення, а як інструмент вирішення професійних завдань. Сучасні дослідження показують, що фахівці, які здатні мислити нестандартно,

швидше адаптуються до змін і ефективніше працюють у ситуаціях невизначеності [7, с. 58].

Особливо важливою є роль креативності у формуванні професійної ідентичності. У процесі навчання студент не лише засвоює знання, а й формує власний стиль діяльності. Саме тут креативність допомагає перейти від копіювання до самостійного створення нових підходів і рішень [8, с. 102].

Варто також відзначити, що креативність пов'язана з рефлексією - здатністю аналізувати власні дії та результати. Студенти, які вміють оцінювати свої ідеї, бачити їх сильні та слабкі сторони, демонструють більш високий рівень професійної зрілості [9, с. 76].

У сучасних умовах професійна діяльність дедалі частіше потребує міждисциплінарного підходу. Саме креативність дозволяє поєднувати знання з різних сфер і знаходити нові рішення на перетині дисциплін.

У таблиці 1.1. узагальнено психологічні чинники розвитку креативності студентів.

Таблиця 1.1

Психологічні чинники розвитку креативності студентів

Група чинників	Зміст	Вплив на креативність
Когнітивні	гнучкість мислення, дивергентність, уява	забезпечують генерацію нових ідей
Мотиваційні	внутрішня мотивація, інтерес, самовираження	стимулюють творчу активність
Емоційні	позитивний емоційний стан, впевненість	сприяють відкритості та експериментуванню
Особистісні	самостійність, відкритість, ризикованість	визначають індивідуальний стиль творчості
Соціальні	освітнє середовище, взаємодія, підтримка	створюють умови для розвитку
Діяльнісні	методи навчання, практична діяльність	забезпечують реалізацію креативності
Рефлексивні	самоаналіз, оцінка досвіду	сприяють саморозвитку

Отже, розвиток креативності студентів зумовлений складною системою психологічних чинників, які взаємодіють між собою та визначають рівень творчого потенціалу особистості. До них належать когнітивні, мотиваційні, емоційні, особистісні, соціальні та діяльнісні компоненти, кожен з яких виконує свою функцію у формуванні креативності. Важливим є те, що ці чинники не діють ізольовано, а утворюють єдину систему, що визначає розвиток особистості. Таким чином, комплексний підхід до вивчення чинників креативності є необхідною умовою її успішного розвитку.

Висновки до розділу 1

У першому розділі вдалося розібратися з тим, що таке креативність не «взагалі», а саме в контексті студентської молоді та їхнього майбутнього професійного життя. І тут важливо, що креативність не виглядає як щось абстрактне або «про творчих людей», а як реальна якість, яка по-різному проявляється залежно від сфери діяльності.

Стало зрозуміло, що креативність - це не одна здатність, а цілий комплекс. Це і уява, і гнучкість мислення, і здатність бачити зв'язки там, де їх не видно одразу, і навіть готовність ризикувати, коли немає очевидного рішення. Важливим є те, що креативність не є чимось вродженим і незмінним. Вона формується, змінюється і залежить від середовища, в якому знаходиться людина. Якщо студент постійно працює в умовах, де є одна правильна відповідь, то його мислення поступово звужується. Якщо ж є можливість пробувати, помилятися і шукати різні варіанти - креативність починає проявлятися значно активніше.

Також у розділі було показано, що креативність напряду пов'язана зі стилем мислення. Хтось мислить більш аналітично, хтось образно, хтось практично - і це впливає на те, як саме людина проявляє креативність. Окремо варто відзначити роль асоціативного мислення. Саме воно дозволяє

поєднувати різні ідеї, бачити нові зв'язки і виходити за межі шаблонів. Без цього компоненту креативність стає обмеженою.

Отже, креативність - це не «додаткова» якість, а одна з ключових для сучасного фахівця. І що важливо - її можна розвивати, якщо створити відповідні умови.

РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ РІВНЯ КРЕАТИВНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

2.1. Організаційно-методичні засади визначення креативності як професійно важливої якості у студентів

Емпіричне дослідження було спрямоване на вивчення рівня креативності студентської молоді як важливої складової їхнього професійного становлення. В умовах сучасної освіти креативність розглядається не просто як бажана риса, а як реальний ресурс, який допомагає майбутньому фахівцю адаптуватися, приймати нестандартні рішення та ефективно діяти у складних професійних ситуаціях. Саме тому було важливо не лише теоретично описати це явище, а й побачити, як воно проявляється у реальних студентів різних спеціальностей.

У дослідженні взяли участь 30 респондентів - студенти закладу вищої освіти. Вибірка формувалася свідомо таким чином, щоб охопити різні типи професійної підготовки: творчі, соціономічні та технічні. Це дозволило не просто зафіксувати рівень креативності, а й простежити певні відмінності між групами.

Розподіл учасників був таким:

- студенти спеціальності «Живопис» - 7 осіб;
- студенти спеціальності «Графіка та ілюстрація книги» - 5 осіб;
- студенти спеціальності «Психологія» - 9 осіб;
- студенти спеціальності «Журналістика» - 3 особи;
- студенти спеціальностей «Комп'ютерні науки», «Програмування», «Інженерія програмного забезпечення» - 5 осіб.

Такий склад вибірки є досить показовим. З одного боку, тут представлені студенти, для яких творчість є безпосередньою частиною професії (живопис, графіка). З іншого - ті, чия діяльність більше пов'язана з роботою з людьми (психологія, журналістика) або з логіко-аналітичними

задачами (ІТ-спеціальності). Це дозволяє побачити креативність не тільки як художню здатність, а як ширше явище, яке проявляється по-різному залежно від контексту.

Дослідження проводилося поетапно, що дало можливість системно організувати роботу і уникнути хаотичності у зборі даних.

Етап 1. Підготовчий. На першому етапі робота фактично «складалася в систему». Уточнювалася мета дослідження, конкретизувалися завдання, щоб вони відповідали реальній ситуації, а не залишалися формальними. Окрему увагу було приділено підбору психодіагностичних методик. Важливо було обрати не просто популярні тести, а такі, які дозволяють побачити креативність з різних сторін: як через мислення, так і через уяву, асоціації та поведінкові прояви.

Паралельно формувалася вибірка респондентів. Враховувалося, щоб у дослідженні були представлені студенти різних спеціальностей, оскільки це давало змогу порівнювати результати і бачити відмінності. Також на цьому етапі вирішувалися організаційні питання: коли і в яких умовах проводити дослідження, як краще подати інструкції, щоб студенти не відчували напруги. По суті, саме тут закладалася основа всього подальшого дослідження.

Етап 2. Проведення діагностики. Другий етап був найбільш практичним, оскільки саме тут відбувалося безпосереднє спілкування зі студентами і збір даних. Учасникам пропонувалося пройти кілька методик, кожна з яких фіксувала окремий аспект креативності - від асоціативного мислення до особливостей уяви та стилю мислення.

Дослідження проводилося у звичних для студентів умовах, без створення штучного напруження. Це було принципово, адже будь-який тиск або страх оцінювання одразу знижує прояв креативності. Перед початком роботи учасникам пояснювалася мета дослідження, підкреслювалося, що тут немає «правильних» чи «неправильних» відповідей. Це допомагало зняти зайву скутість і зробити відповіді більш щирими.

У процесі проведення було помітно, що студенти по-різному реагують на завдання: хтось швидко включається і дає відповіді без вагань, а хтось спочатку обережний і довше обдумує. Проте вже під час роботи частина учасників ставала більш активною, що також є показником зміни внутрішнього стану і ставлення до завдань.

Етап 3. Обробка та аналіз результатів. На третьому етапі зібрані дані впорядковувалися і переводилися у зрозумілу форму. Підраховувалися бали за кожною методикою, визначалися рівні креативності, аналізувалися окремі показники - такі як уява, допитливість, схильність до ризику чи гнучкість мислення.

Окрім кількісної обробки, проводився якісний аналіз. Це означало, що увага зверталася не лише на цифри, а й на характер відповідей: наскільки вони оригінальні, узагальнені, чи виходять за межі стандартного мислення. Саме це дозволило побачити більш глибоку картину.

Також здійснювалося порівняння між студентами різних спеціальностей. Це дало змогу виявити певні закономірності - наприклад, як тип мислення пов'язаний із професійною підготовкою. У підсумку результати не просто описувалися, а узагальнювалися, що дозволило зробити обґрунтовані висновки і перейти до наступного етапу роботи - розробки програми розвитку креативності.

Для дослідження було використано комплекс методик, що взаємодоповнюють одна одну.

Методика діагностики творчих здібностей Є. Тунік була використана як основний інструмент для оцінювання рівня креативності студентів. Її цінність у тому, що вона дозволяє не просто отримати загальний бал, а побачити структуру творчих здібностей - з чого саме складається креативність конкретної людини. У межах дослідження оцінювалися такі показники, як допитливість, уява, орієнтація на складність і схильність до ризику. Під час роботи з цією методикою було помітно, що студенти по-різному реагують на запитання: одні легко обирають нестандартні варіанти,

інші намагаються дати більш «безпечну» відповідь. Саме це і дозволяє зрозуміти, наскільки людина внутрішньо готова до творчості. Повний текст методики, інструкція та бланк відповідей подані у додатку А.

Remote Associates Test (RAT) С. Медніка використовувався для дослідження асоціативного мислення. На відміну від попередньої методики, він не запитує про якості людини, а одразу ставить її в ситуацію мислення. Завдання полягає у знаходженні слова, яке пов'язує три на перший погляд непов'язані поняття. Саме тут добре видно, наскільки гнучко працює мислення: чи може студент відійти від очевидних асоціацій і знайти більш узагальнений або неочевидний зв'язок. Під час виконання цієї методики частина учасників довго шукала відповідь, а частина швидко знаходила варіанти – це ще раз показало різницю у швидкості та гнучкості мислення. Матеріали тесту та приклади завдань наведені у додатку Б.

Методика Scribble Technique («Каракулі») Ф. Кейн використовувалася як більш вільний і проєктивний інструмент. Вона відрізняється від попередніх тим, що не обмежує студента чіткими відповідями. Учасникам пропонувалося перетворити випадкові лінії або форми у завершений образ. Тут уже важливим є не «правильність», а те, наскільки людина дозволяє собі фантазувати, додавати деталі, розвивати ідею. Під час виконання цієї методики було добре видно різницю: хтось створював простий малюнок і зупинявся, а хтось розгортав цілу композицію. Саме ця методика дозволила побачити рівень спонтанності і внутрішньої свободи, які не завжди проявляються у тестових завданнях. Приклади виконаних робіт і опис процедури наведені у додатку Г.

Важливо, що ці методики охоплюють різні рівні прояву креативності: від когнітивного (мислення) до емоційно-образного та поведінкового. Саме такий підхід дає більш цілісне уявлення про досліджуване явище.

Усі учасники брали участь у дослідженні добровільно. Їм було пояснено мету роботи, гарантовано конфіденційність результатів і відсутність будь-якого оцінювання з боку викладачів. Це допомогло створити

більш довірливу атмосферу, у якій студенти могли відповідати максимально щиро, без страху помилитися або «виглядати не так».

Отже, організація емпіричного дослідження була побудована з урахуванням комплексного підходу до вивчення креативності. Поєднання різних методик, різноманітна вибірка та поетапна структура проведення забезпечили достатню надійність отриманих результатів і створили основу для їх подальшого аналізу та інтерпретації.

2.2. Аналіз отриманих результатів та їх інтерпретація

У ході дослідження було проведено діагностику рівня креативності студентів різних спеціальностей за відповідною методикою, що передбачає оцінювання таких показників, як допитливість, уява, складність та схильність до ризику. Загальний рівень креативності визначався на основі сумарного балу.

У дослідженні взяли участь студенти творчих та технічних спеціальностей. Розглянемо результати проведеного дослідження.

Таблиця 2.1

Результати діагностики креативності студентів творчих спеціальностей

«Живопис» та «Ілюстрація книги»

№	Спеціальність	Стать	Вік	Д (допитливість)	У (уява)	С (складність)	Р (ризик)	Загальний бал	Рівень
1	Живопис	Ж	23	24	20	16	26	86	високий
2	Живопис	Ч	22	22	22	24	24	92	високий
3	Живопис	Ж	23	22	20	26	24	92	високий
4	Живопис	Ч	23	14	16	22	19	71	високий
5	Живопис	Ж	23	14	15	14	16	59	високий
6	Живопис	Ж	23	22	20	26	24	92	високий
7	Живопис	Ч	23	21	18	12	16	67	високий
8	ілюстрація книги	Ж	19	13	4	8	9	34	середній
9	ілюстрація книги	Ж	24	5	5	7	5	22	нижче середнього
10	ілюстрація книги	Ж	23	5	7	9	12	33	середній
11	ілюстрація книги	Ж	23	13	12	18	19	62	високий
12	ілюстрація книги	Ч	24	12	9	11	10	42	середній

Результати таблиці показують, що студенти творчих спеціальностей загалом мають достатньо виражений рівень креативності, але всередині цієї групи показники не є однаковими. Найбільш стабільні результати

простежуються у студентів спеціальності «Живопис». У всіх семи учасників цієї групи загальний бал відповідає високому рівню. Це свідчить про те, що для них творче мислення є не випадковим проявом, а досить сталою особливістю.

Особливо помітними у студентів спеціальності «Живопис» є показники уяви та схильності до ризику. Високі бали за шкалою уяви говорять про здатність створювати нові образи, легко працювати з візуальними уявленнями, фантазувати та переносити власні ідеї у художню діяльність. Це цілком відповідає специфіці їхньої професійної підготовки, адже живопис вимагає постійної роботи з образом, кольором, композицією та індивідуальним баченням.

Високі показники за шкалою ризику також є важливими. Вони свідчать про готовність студентів пробувати нові підходи, не боятися помилки, експериментувати з формою і змістом. Для творчої діяльності це має велике значення, оскільки без внутрішньої готовності ризикувати студент часто обирає безпечні, уже знайомі рішення.

Показники допитливості у студентів спеціальності «Живопис» також залишаються високими. Це означає, що вони зацікавлені у пошуку нового, відкриті до досвіду, мають потребу досліджувати й розширювати власне бачення. Така риса є важливою не лише для навчання, а й для подальшої професійної діяльності, оскільки творчий розвиток неможливий без постійного інтересу до нових ідей.

Шкала складності у цій групі теж має достатньо високі значення. Це дає підстави говорити про готовність студентів працювати не лише з простими, очевидними завданнями, а й із більш складними, неоднозначними проблемами. Вони не уникають труднощів, а можуть сприймати їх як частину творчого процесу.

Інша картина простежується у студентів спеціальності «Графіка та ілюстрація книги». У цій групі результати більш неоднорідні. Частина студентів демонструє високий рівень креативності, однак є також середній і

нижче середнього рівні. Це свідчить про те, що навіть у межах творчої спеціальності креативність може бути розвинена по-різному.

У одного студента спеціальності «Графіка та ілюстрація книги» зафіксовано високий загальний бал - 62. Це говорить про достатньо сформовану творчу активність, добру здатність до самовираження, уяви та роботи зі складними завданнями. Особливо сильним у цього учасника є показники складності та ризику, що свідчить про готовність працювати з нестандартними художніми рішеннями.

Водночас у інших студентів цієї ж спеціальності результати значно нижчі - 22 та 42 бали. Найбільш помітне зниження спостерігається за шкалою уяви. Це може свідчити про певну стриманість у фантазуванні, труднощі з вільним створенням образів або схильність працювати більш за зразком, ніж через власне спонтанне бачення.

Низькі показники допитливості та ризику в окремих студентів цієї групи можуть вказувати на обережність у творчій діяльності. Такі студенти, ймовірно, більше орієнтуються на правильність виконання завдання, ніж на експеримент. Це не означає відсутність творчого потенціалу, але показує, що він потребує додаткової підтримки та розвитку.

Порівняння двох творчих спеціальностей дозволяє зробити важливий висновок: приналежність до творчого напрямку сама по собі ще не гарантує однаково високого рівня креативності. У студентів спеціальності «Живопис» креативність проявляється більш стабільно й виражено, тоді як у студентів спеціальності «Графіка та ілюстрація книги» результати мають більший розкид.

Ймовірно, це пов'язано з тим, що в живописі студенти частіше працюють із вільним образом, кольором, емоційним враженням і власною інтерпретацією. Натомість графіка та ілюстрація книги може вимагати більшої точності, композиційної дисципліни, роботи з текстом і конкретним завданням. Через це частина студентів може проявляти креативність не так спонтанно, а більш контрольовано.

Загалом результати свідчать, що у студентів творчих спеціальностей креативність є важливою і досить вираженою професійною якістю. Проте її рівень залежить не лише від спеціальності, а й від індивідуальних особливостей студента: відкритості до нового, сміливості у творчості, рівня уяви та готовності працювати зі складними завданнями.

Таблиця 2.2

Результати діагностики креативності студентів спеціальностей
«Журналістика» та «Психологія»

№	Спеціальність	Стать	Вік	Д (допитливість)	У (уява)	С (складність)	Р (ризик)	Загальний бал	Рівень
1	Журналістика	Ж	23	16	13	14	16	59	високий
2	Журналістика	Ж	22	20	13	15	20	68	високий
3	Журналістика	Ж	22	20	12	16	18	66	високий
4	Психологія	Ж	22	19	11	19	15	64	високий
5	Психологія	Ч	20	12	5	10	11	38	середній
6	Психологія	Ж	22	19	9	14	14	56	високий
7	Психологія	Ж	22	15	12	14	16	57	високий
8	Психологія	Ж	22	15	10	16	14	55	високий
9	Психологія	Ж	23	9	12	10	14	45	середній
10	Психологія	Ж	20	11	4	12	14	41	середній
11	Психологія	Ж	22	15	11	20	18	64	високий
12	Психологія	Ж	23	16	13	16	20	65	високий

Результати студентів цих спеціальностей показують більш помірну, але досить стабільну картину розвитку креативності. На відміну від студентів спеціальності «Живопис», де високі показники були майже однорідними, тут

спостерігатися і середні значення. Це цілком природно, оскільки майбутня професійна діяльність студентів цих спеціальностей потребує не лише творчості, а й аналітичності, уважності до інформації, вміння працювати з людьми, текстами, ситуаціями та смислами.

У студентів спеціальності «Журналістика» результати загалом свідчать про високий рівень креативності. Найпомітнішим показником у цій групі є допитливість. Це дуже важливо саме для студентів цієї спеціальності, адже журналістська діяльність передбачає постійний пошук інформації, уміння ставити запитання, бачити незвичне у звичайному та швидко реагувати на події. Високий або достатній рівень допитливості вказує на відкритість до нового досвіду, бажання досліджувати ситуацію глибше, а не зупинятися на поверхневому поясненні.

Показник уяви у студентів спеціальності «Журналістика» є середнім. Це означає, що образне мислення наявне, але не завжди проявляється однаково яскраво. Для журналістів це може бути пов'язано з тим, що їхня креативність часто має вербальний, комунікативний характер. Вони можуть добре працювати зі словом, формулюванням, подачею матеріалу, однак не завжди демонструють таку вільну образність, як студенти художніх спеціальностей.

Шкала складності у цій групі також має достатні значення. Це свідчить про готовність працювати з інформацією, яка не має однозначного трактування.

Для журналістської діяльності це важливо, тому що студентам часто доводиться аналізувати різні погляди, зіставляти факти, виділяти головне і будувати власну позицію.

Схильність до ризику в студентів спеціальності «Журналістика» виявлена на середньому та високому рівнях. Це можна пояснити тим, що журналістика потребує певної сміливості: висловлювати думку, ставити незручні запитання, пропонувати нестандартні теми або ракурси. Водночас

ця сміливість не завжди проявляється як імпульсивність - частіше вона поєднується з обережністю і розумінням наслідків.

У студентів спеціальності «Психологія» результати більш рівномірні. Більшість респондентів мають високий рівень креативності, а троє - середній. Це говорить про те, що креативність у цій групі завжди проявляється яскраво, але вона має більш стриманий, осмислений характер.

Для студентів спеціальності «Психологія» особливо важливими є допитливість і складність. Допитливість тут пов'язана не лише з інтересом до нового, а й із бажанням зрозуміти людину, її поведінку, мотиви, переживання. Середні та достатньо високі показники за цією шкалою свідчать про пізнавальну активність студентів, їхню готовність заглиблюватися у проблему.

Показник складності у студентів спеціальності «Психологія» також має велике значення. Майбутня професійна діяльність психолога майже ніколи не зводиться до простих рішень. Вона вимагає розуміння неоднозначних ситуацій, уміння працювати з різними точками зору, бачити не лише зовнішню поведінку, а й внутрішні причини. Тому середні й високі значення за шкалою складності є важливим позитивним показником.

Водночас показники уяви у студентів цієї спеціальності переважно середні. Це може свідчити про те, що вони більше орієнтуються на аналіз і пояснення, ніж на вільне фантазування. Їхня креативність проявляється не стільки у створенні художніх образів, скільки у здатності бачити різні варіанти розуміння ситуації, знаходити індивідуальний підхід, інтерпретувати поведінку людини.

Схильність до ризику у студентів спеціальності «Психологія» також не є надмірно високою. Це можна вважати закономірним, адже психологічна діяльність потребує не тільки творчості, а й відповідальності. Тому студенти можуть бути обережнішими у прийнятті рішень і не завжди прагнути до різких або нестандартних дій. Проте помірний рівень ризику є важливим, бо без нього складно виходити за межі готових схем.

Загалом результати студентів спеціальностей «Журналістика» та «Психологія» показують, що креативність у них має переважно змістовний, комунікативний та аналітичний характер. Вона не завжди проявляється так яскраво, як у студентів художніх спеціальностей, але є важливою для майбутньої професійної діяльності. Їхня креативність більше пов'язана з умінням ставити запитання, бачити різні варіанти розвитку ситуації, працювати зі смислами та знаходити індивідуальні рішення.

Таблиця 2.3

Результати діагностики креативності студентів технічних спеціальностей

№	Спеціальність	Стать	Вік	Д(допитливість)	У (уява)	С (складність)	Р (ризик)	Загальний бал	Рівень
1	Комп'ютерні науки	Ч	23	18	10	13	13	54	середній
2	Програмування	Ч	21	16	9	14	17	56	високий
3	Програмування	Ч	24	19	14	15	15	63	високий
4	Інженерія програмного забезпечення	Ч	24	21	17	17	13	68	високий
5	Інженерія програмного забезпечення	Ч	24	11	11	14	15	51	середній

Результати студентів технічних спеціальностей показують, що креативність у них також добре представлена, хоча має дещо інший характер. У цій групі три респонденти мають високий рівень, двоє - середній. Низького рівня не зафіксовано, що свідчить про достатній творчий потенціал

студентів, навіть якщо їхня майбутня діяльність традиційно сприймається як більш логічна та структурована.

Найбільш показовими у цій групі є допитливість і складність. Студенти технічних спеціальностей часто працюють із задачами, які потребують уважності, пошуку причинно-наслідкових зв'язків, аналізу систем і побудови алгоритмів. Тому високі показники допитливості не є випадковими. Вони свідчать про інтерес до того, як працюють процеси, як можна оптимізувати рішення, як знайти інший спосіб виконання завдання.

Шкала складності також має достатньо високі значення. Це дуже важливо саме для студентів технічного напрямку, бо їхня навчальна діяльність часто пов'язана зі складними завданнями, багатокроковими рішеннями, помилками у коді, пошуком нестандартних технічних підходів. Креативність тут проявляється не через художній образ, а через здатність побачити інший шлях розв'язання проблеми.

Показники уяви в цій групі є переважно високими, але не низькими. Це означає, що уява у студентів технічних спеціальностей проявляється не стільки як фантазування, скільки як здатність уявити модель, структуру, можливий результат або логіку роботи системи. Такий тип уяви менш емоційно-образний, але він також є важливою частиною креативного мислення.

Схильність до ризику у студентів технічних спеціальностей має досить рівномірні показники. Це може свідчити про готовність пробувати нові підходи, але в межах певної логіки та контролю. Для цієї групи характерний не спонтанний ризик, а радше обдуманий експеримент. Наприклад, студент може запропонувати нове рішення, але прагне перевірити його працездатність і практичність.

Цікаво, що у студентів цієї групи креативність часто поєднується з раціональністю. Вони не завжди дають багато незвичних ідей, але можуть запропонувати рішення, яке має чітку структуру і практичний сенс. Це підтверджує думку про те, що креативність не обмежується мистецтвом. У

технічній сфері вона так само потрібна, але проявляється через інноваційність, пошук алгоритмів, оптимізацію та здатність мислити системно.

Порівняно зі студентами творчих спеціальностей, студенти технічних спеціальностей можуть демонструвати меншу образність, але часто мають добрий рівень складності мислення. Це означає, що вони здатні працювати з непростими завданнями, не уникають інтелектуального напруження і можуть знаходити рішення в ситуаціях, де немає готового алгоритму.

Загалом результати цієї групи дозволяють говорити про достатній рівень розвитку креативності. Вона має більш раціональний, практичний та конструктивний характер. Для професійної підготовки це є важливим, оскільки сучасна технічна діяльність потребує не лише знань, а й умінь створювати нові рішення, швидко адаптуватися до змін і працювати з нестандартними задачами.

Порівняльний аналіз показує, що рівень креативності у студентів обох груп є достатньо високим. Водночас у студентів технічних спеціальностей середній бал дещо вищий, що може пояснюватися більш стабільними показниками в межах групи.

У студентів творчих спеціальностей спостерігається більша варіативність результатів - від низьких до високих, що свідчить про індивідуалізований характер розвитку креативності.

Таким чином, результати дослідження підтверджують, що:

- креативність властива як творчим, так і технічним спеціальностям;
- у творчих студентів вона проявляється через уяву та нестандартність;
- технічних – через аналіз, складність мислення та пошук рішень.

Окрім діагностики загального рівня креативності, у дослідженні було проведено оцінювання особливостей асоціативного мислення студентів. Дана методика дозволяє виявити здатність до встановлення нестандартних зв'язків, гнучкість мислення та швидкість генерації ідей.

Оцінювання здійснювалося за кількістю, оригінальністю та різноманітністю асоціацій, на основі чого визначався загальний рівень розвитку асоціативного мислення. Індивідуальні результати подані в додатку Д. Після узагальнення отримані дані представлені на рисунку 2.1.

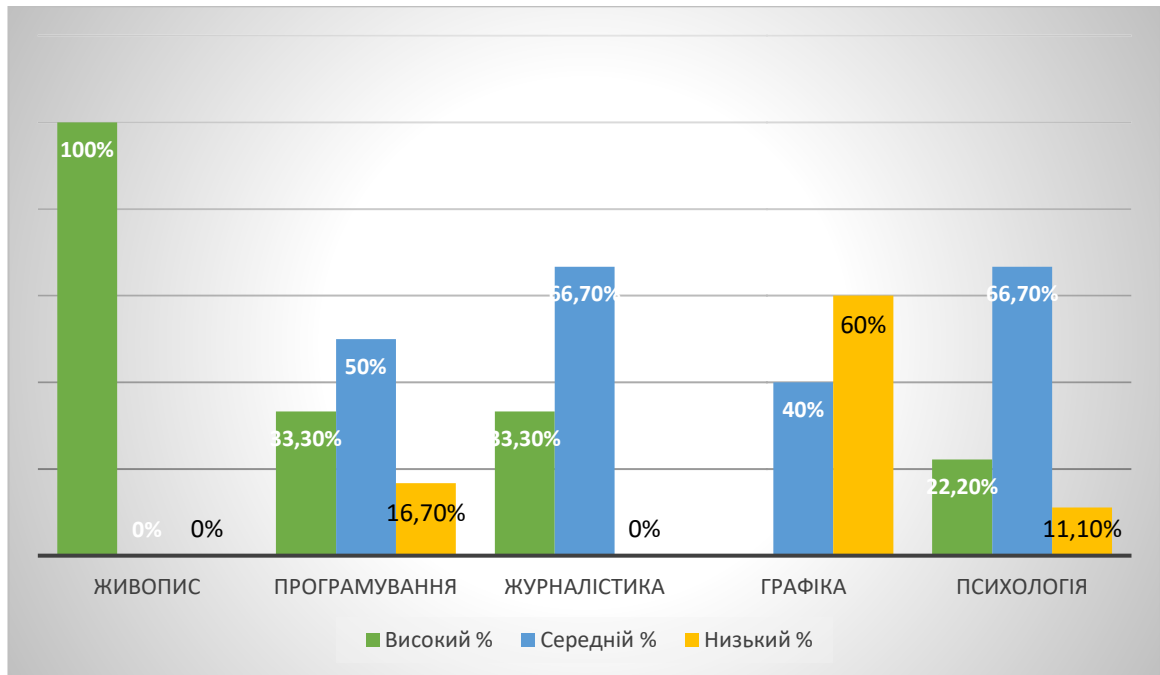

Рис.2.1. Розподіл рівнів асоціативного мислення за спеціальностями

Отримані дані показують досить неоднорідну картину розвитку асоціативного мислення серед студентів різних спеціальностей. Найвищі результати продемонстрували студенти творчих напрямів, зокрема спеціальності «живопис». У цій групі переважають максимальні або близькі до максимальних показники (8-10 балів), що свідчить про здатність легко встановлювати як прямі, так і опосередковані логічні зв'язки між поняттями.

Студенти ІТ-спеціальностей показали більш варіативні результати. Поряд із високими показниками спостерігаються середні та навіть низькі значення (3 бали), що може свідчити про різний рівень сформованості гнучкості мислення. Частина відповідей у цій групі має формальний або буквальний характер, що знижує загальний бал.

Як видно з рисунка 2.2., у групі студентів студентів журналістики простежується схильність до образного мислення, однак не завжди достатньо узагальненого. Це проявляється у середніх результатах, де відповіді є логічними, але не завжди універсальними для всієї трійки слів.

Найбільш проблемною виявилась група студентів спеціальності «графіка», де зафіксовано кілька низьких результатів. У відповідях часто спостерігається або надмірна конкретизація, або відсутність спільного смислового зв'язку між словами. Студенти-психологи продемонстрували переважно середній рівень із переходом до високого. Їх відповіді частіше мають узагальнений і змістовний характер, проте не завжди достатньо точні.

Загалом можна зробити висновок з рисунку 2.2, що рівень асоціативного мислення прямо пов'язаний із характером навчальної діяльності: творчі спеціальності демонструють більш розвинену гнучкість і оригінальність мислення.

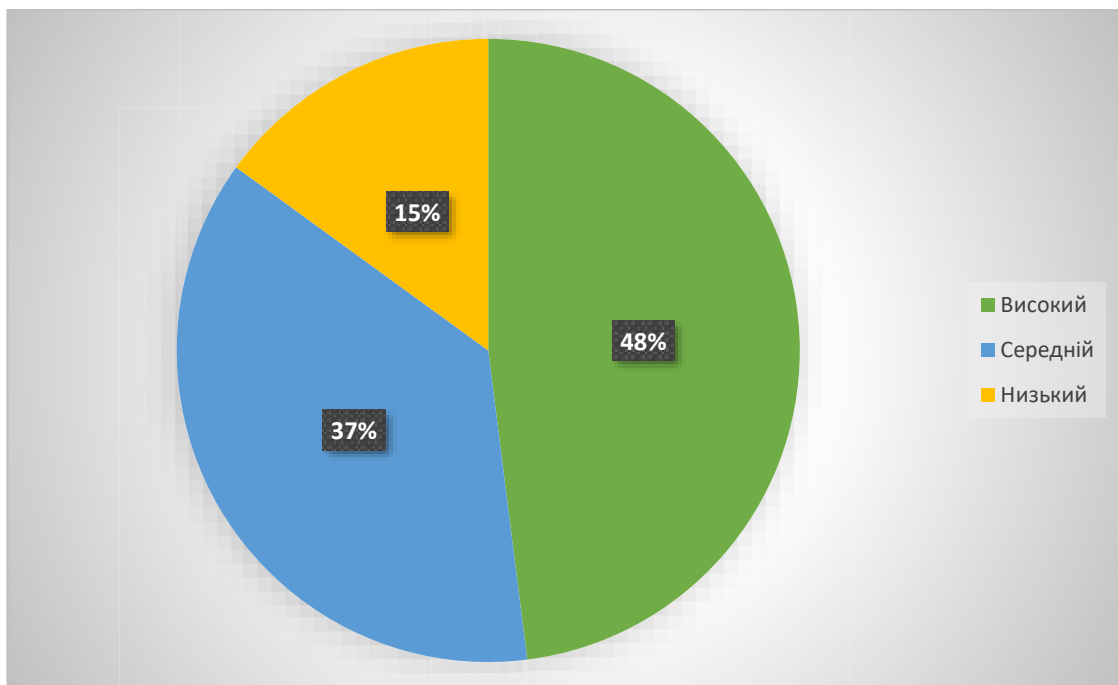

Рис.2.2. Розподіл рівнів асоціативного мислення серед студентів

Розподіл результатів доцільно розглядати не лише загалом, а й у розрізі спеціальностей, оскільки саме це дозволяє краще зрозуміти, як проявляється асоціативне мислення в різних напрямках підготовки.

Загалом майже половина досліджуваних демонструє високий рівень асоціативного мислення. Проте цей показник формується нерівномірно. Найбільш виражений високий рівень спостерігається у студентів спеціальності «Живопис». У цій групі всі респонденти впевнено справляються із завданнями: вони швидко знаходять спільні смислові зв'язки, пропонують неочевидні варіанти, часто виходять за межі прямого значення слів. У їхніх відповідях помітна не лише логіка, а й образність, що свідчить про розвинене поєднання мислення та уяви.

У студентів технічних спеціальностей (комп'ютерні науки, програмування, інженерія програмного забезпечення) картина більш різномірна. Частина з них демонструє високий рівень - вони здатні знаходити узагальнюючі поняття і будувати логічні зв'язки. Водночас у цієї ж групи є студенти із середнім і навіть низьким рівнем. Це означає, що асоціативне мислення тут проявляється по-різному: у когось воно гнучке і швидке, а у когось більш обмежене і потребує більше часу для пошуку відповіді. Часто відповіді мають чітко логічний характер, але меншою мірою – образний.

У студентів спеціальності «Журналістика» переважає середній рівень асоціативного мислення, хоча є й окремі високі результати. Це свідчить про те, що вони в цілому здатні встановлювати зв'язки між поняттями, але не завжди виходять за межі очевидного. Їхні відповіді частіше мають змістовний і логічно обґрунтований характер, однак інколи бракує узагальнення або нестандартного підходу. Водночас потенціал до розвитку є, що підтверджується наявністю високих показників у частини студентів.

Студенти спеціальності «Психологія» здебільшого демонструють середній рівень. Вони досить впевнено знаходять зв'язки між словами, проте ці зв'язки частіше є пояснювальними, ніж узагальнюючими. Тобто вони можуть логічно обґрунтувати відповідь, але не завжди пропонують більш

абстрактний або нестандартний варіант. Це може бути пов'язано з орієнтацією на аналіз і зміст, а не на швидке створення асоціативних образів.

Найменш однорідні результати спостерігаються у студентів спеціальності «Графіка та ілюстрація книги». У цій групі є як середній, так і низький рівень асоціативного мислення. Це означає, що частина студентів має труднощі з узагальненням і встановленням спільного смислу між поняттями. У відповідях часто простежується або опора на окремі слова, або спроба знайти зв'язок через одну ознаку, без виходу на більш загальне поняття. Водночас наявність середніх результатів показує, що ці здібності можуть бути розвинені за умови цілеспрямованої роботи.

Якщо узагальнити, то середній рівень асоціативного мислення характерний для значної частини студентів. Вони здатні виконувати завдання, але часто обмежуються більш очевидними варіантами. Низький рівень зустрічається рідше і пов'язаний із труднощами у встановленні цілісного зв'язку між поняттями: відповіді можуть бути випадковими або частковими.

Загалом можна сказати, що асоціативне мислення у студентів розвинене на достатньому рівні, однак його прояв залежить від напрямку підготовки і індивідуальних особливостей. У частини студентів воно вже сформоване як гнучкий інструмент мислення, тоді як інші потребують розвитку саме цієї здатності - уміння бачити неочевидні зв'язки, узагальнювати і виходити за межі стандартних асоціацій.

Таблиця 2.5

Асоціативне мислення у студентів соціономічних і творчих спеціальностей

Спеціальність	Середній бал	Рівень
Живопис	9.1	високий
Програмування	6.1	середній
Журналістика	6.0	середній
Графіка	3.8	низький

Порівняння середніх показників дозволяє чітко побачити відмінності між студентами різних спеціальностей. Найвищий середній бал зафіксовано у студентів спеціальності «Живопис» (9,1), що свідчить про добре сформовану здатність до встановлення як логічних, так і образних зв'язків. Їхні відповіді, як правило, виходять за межі очевидного: вони легко узагальнюють, переходять до абстрактних понять і водночас зберігають внутрішню логіку. Це пояснюється специфікою навчання, де велика увага приділяється роботі з образами, символами, метафорами та індивідуальним баченням.

Студенти технічних спеціальностей (комп'ютерні науки, програмування, інженерія програмного забезпечення) і студенти спеціальності «Журналістика» мають близькі середні показники (6,1 та 6,0 відповідно), що відповідає середньому рівню розвитку асоціативного мислення. У цих групах поєднуються логічний і образний компоненти, проте їх взаємодія не завжди є достатньо гнучкою. У студентів технічних спеціальностей відповіді частіше мають раціональний характер: вони намагаються знайти точний зв'язок, але не завжди переходять до узагальнення. У студентів спеціальності «Журналістика» асоціації виникають легше, однак інколи залишаються на рівні інтуїтивного або емоційного зв'язку, без достатнього логічного оформлення.

Найнижчий середній показник спостерігається у студентів спеціальності «Графіка та ілюстрація книги» (3,8). Це виглядає неочікувано, зважаючи на творчий характер підготовки, проте пояснюється особливостями мислення. У відповідях цих студентів часто простежується опора на окремі елементи або конкретні ознаки без виходу на загальне поняття, яке об'єднує всі три слова. Можна припустити, що їхнє мислення більше орієнтоване на візуальне сприйняття і роботу з формою, ніж на вербально-асоціативне узагальнення.

Студенти спеціальності «Психологія» демонструють середній рівень (6,5), що свідчить про наявність базових навичок встановлення смислових зв'язків. У їхніх відповідях помітне прагнення до узагальнення і пояснення,

вони намагаються знайти внутрішню логіку між поняттями. Водночас інколи бракує точності або чіткості формулювання узагальнюючого слова, що може свідчити про процес формування цих навичок.

Якщо розглядати результати в цілому, вимальовується досить різноманітна картина. Асоціативне мислення у студентів розвинене нерівномірно, і ці відмінності не є випадковими. Вони пов'язані як зі специфікою навчання, так і з тим типом мислення, який формується у межах кожної спеціальності.

Студенти спеціальності «Живопис» демонструють найбільшу свободу у встановленні зв'язків: їхні асоціації гнучкі, узагальнені й водночас змістовні. У студентів технічних спеціальностей мислення більш структуроване: вони шукають чіткий зв'язок, але не завжди виходять за межі прямої логіки. У студентів спеціальності «Журналістика» простежується баланс між образністю і змістом, проте іноді бракує завершеності узагальнення. У студентів спеціальності «Графіка та ілюстрація книги» складність виникає саме на етапі об'єднання понять у цілісну систему. Студенти спеціальності «Психологія» демонструють поступовий розвиток цієї здатності: вони орієнтовані на зміст і пояснення, але ще не завжди досягають достатньої гнучкості.

Таким чином, отримані результати підтверджують, що асоціативне мислення формується під впливом як професійної підготовки, так і індивідуальних когнітивних особливостей. Воно не є однаковим навіть у межах творчих спеціальностей і потребує цілеспрямованого розвитку, особливо у тих студентів, які схильні до більш структурованого або обережного типу мислення.

Якщо дивитися загалом, більшість студентів таки справляються із завданням: вони здатні встановлювати зв'язки, але рівень глибини цих зв'язків різний. У когось це швидкий вихід на абстракцію, у когось - лише поверхнева асоціація або навіть випадкове припущення.

Це дозволяє зробити доволі простий, але важливий висновок: асоціативне мислення не є «автоматичною» навичкою навіть у творчих людей – воно формується і залежить як від навчального середовища, так і від того, наскільки людина звикла працювати з узагальненнями, символами і прихованими зв'язками. І ще один момент, який добре видно з результатів: там, де є гнучкість мислення, там є і креативність. Там, де мислення більш жорстке або прив'язане до конкретики - асоціації стають біднішими. Тобто ці процеси реально пов'язані між собою, і це підтверджується не теорією, а живими відповідями студентів.

Якщо зіставити результати всіх використаних методик, стає очевидно, що креативність не зводиться до одного показника. Вона формується як поєднання кількох компонентів: стилю мислення, здатності до асоціативних зв'язків і внутрішньої готовності діяти вільно, без страху помилки. Саме взаємодія цих елементів визначає, наскільки креативно мислить студент у конкретній ситуації.

Студенти спеціальності «Живопис» демонструють найвищий рівень креативності не лише за кількісними показниками, а й за характером мислення. У їхніх відповідях помітна гнучкість, здатність до узагальнення, сміливість у виборі варіантів. Вони не обмежуються першою ідеєю, а намагаються знайти більш цікаве й нестандартне рішення. Це свідчить про сформовану внутрішню свободу мислення, яка є важливою умовою творчої діяльності.

У студентів технічних спеціальностей креативність має інший характер. Вона більш стримана, пов'язана з логікою та структурою. Вони рідше пропонують багато варіантів, але можуть знаходити точні й ефективні рішення. Такий тип креативності не є менш значущим, він просто проявляється в іншій формі - через інноваційність у межах чітко визначених умов.

Студенти спеціальності «Журналістика» займають проміжне положення. У них поєднуються креативний і практичний підходи: вони

здатні генерувати ідеї, працювати зі смислами, але не завжди доводять ці ідеї до логічного узагальнення. Їхня креативність має більше вербальний і комунікативний характер, що відповідає специфіці підготовки.

У студентів спеціальності «Графіка та ілюстрація книги» результати виявилися менш однозначними. Попри творчу спрямованість, креативність у цій групі не завжди має високий рівень. Це свідчить про те, що сам напрям підготовки не гарантує автоматичного розвитку креативності. Якщо мислення орієнтоване більше на технічну сторону виконання, ніж на вільне генерування ідей, це може обмежувати прояв творчості.

Студенти спеціальності «Психологія» демонструють достатній, але помірний рівень креативності. Їхнє мислення більш зосереджене на аналізі, розумінні змісту і пошуку пояснень. Вони здатні встановлювати зв'язки, однак роблять це обережніше і більш усвідомлено. Такий підхід забезпечує стабільність результатів, але не завжди сприяє яскравому прояву творчості.

Узагальнюючи отримані результати, можна зробити кілька висновків. По-перше, креативність у студентів присутня, але розвинена нерівномірно. По-друге, її рівень тісно пов'язаний із домінуючим стилем мислення: більш гнучкі стилі забезпечують вищі показники. По-третє, асоціативне мислення є одним із ключових компонентів креативності, і саме воно значною мірою визначає її рівень. І нарешті, отримані дані підтверджують, що креативність не є сталою характеристикою - її можна і потрібно розвивати.

Саме ці висновки стали підґрунтям для розробки програми розвитку креативності, яка представлена у наступному розділі.

Висновки до розділу 2

Другий розділ дав можливість перейти від загальних уявлень про креативність до її реального прояву у студентів різних спеціальностей. Отримані результати виглядають не ідеальними, і саме це робить їх

переконливими: видно як сильні сторони, так і обмеження, які є природними для різних типів мислення.

Передусім можна відзначити, що загальний рівень креативності у вибірці є достатнім, однак розподілений нерівномірно. Частина студентів демонструє вільне, гнучке мислення: вони легко генерують ідеї, не зупиняються на першому варіанті, не бояться помилитися. Інша частина має потенціал, але проявляє обережність - у відповідях відчувається орієнтація на «правильність», що обмежує варіативність. Є також студенти, для яких вихід за межі очевидного викликає труднощі, особливо у завданнях, де немає чіткої інструкції.

Якщо розглядати результати за спеціальностями, простежується доволі чітка закономірність. Студенти спеціальності «Живопис» демонструють найвищий рівень креативності. Це проявляється не лише у високих балах, а й у характері мислення: вони швидко встановлюють асоціативні зв'язки, легко переходять до узагальнень, пропонують нестандартні варіанти. Важливо, що їхні відповіді не є випадковими - вони внутрішньо логічні, але водночас гнучкі. Такий результат можна пояснити тим, що в процесі навчання ці студенти постійно працюють із образами, метафорами, індивідуальним баченням, що природно розвиває креативність.

У студентів технічних спеціальностей («Комп'ютерні науки», «Програмування», «Інженерія програмного забезпечення») креативність проявляється інакше. Їхнє мислення більш структуроване, орієнтоване на логіку і послідовність. Вони добре справляються із завданнями, де потрібно знайти точний зв'язок або логічне рішення, однак у ситуаціях, що потребують вільного асоціювання, частина з них демонструє обмежену варіативність. Їхні відповіді часто правильні, але менш різноманітні. Це не свідчить про низький рівень креативності, а радше про інший тип її прояву – більш раціональний і контрольований.

Студенти спеціальності «Журналістика» займають проміжне положення. У них добре розвинена здатність створювати асоціації, вони

швидко реагують на завдання, пропонують цікаві ідеї. Проте ці ідеї не завжди доводяться до чіткого узагальнення. Часто асоціації мають інтуїтивний або образний характер, але не завжди оформлюються у логічно завершений результат. Це вказує на достатній потенціал, який потребує подальшого розвитку саме в частині структурованості мислення.

Окремої уваги заслуговують результати студентів спеціальності «Графіка та ілюстрація книги». Попри творчу спрямованість підготовки, рівень креативності в цій групі виявився неоднорідним і в середньому нижчим, ніж очікувалося. У відповідях частини студентів простежується орієнтація на конкретні ознаки або окремі елементи без переходу до узагальнення. Це може свідчити про переважання візуального мислення над вербально-асоціативним, що ускладнює виконання завдань, пов'язаних із пошуком спільного смислу між поняттями.

Студенти спеціальності «Психологія» демонструють стабільний середній рівень креативності. Вони здатні встановлювати смислові зв'язки, прагнуть до пояснення і узагальнення, однак роблять це більш обережно. Їхнє мислення орієнтоване на аналіз і розуміння, тому креативність проявляється не через яскраву образність, а через змістовність і логічність. Це забезпечує рівномірні результати, але не завжди дає високі показники.

Методика на асоціативне мислення стала важливим доповненням до загальної картини. Вона дозволила побачити, наскільки студенти здатні виходити за межі очевидного і знаходити глибші зв'язки. Саме тут чітко проявилася закономірність: чим більш гнучким є мислення, тим вищим є рівень креативності. Там, де студенти обмежуються прямими або поверхневими асоціаціями, загальний рівень креативності також знижується.

Узагальнюючи результати, можна сказати, що креативність у студентів присутня, але вона не завжди повністю реалізована. У частини студентів вона проявляється яскраво і природно, у частини - стримано, а в окремих випадках залишається «прихованою» через страх помилки або звичку мислити за

шаблоном. Саме це підводить до важливого висновку: креативність не є сталою характеристикою.

РОЗДІЛ 3. РОЗВИТОК КРЕАТИВНОСТІ У СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ: ПРОГРАМА, ЇЇ АПРОБАЦІЯ ТА ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ

3.1. Програма розвитку креативності у процесі професійної підготовки студентів

Після аналізу результатів емпіричного дослідження стало зрозуміло, що рівень креативності студентів загалом є достатнім, однак він не є рівномірним. У частини учасників добре розвинене асоціативне мислення, але бракує гнучкості або сміливості у висловленні ідей. В інших, навпаки, є потенціал, але він не проявляється через звичку мислити більш шаблонно або орієнтуватися на «правильну» відповідь.

Саме це і стало основою для розробки програми розвитку креативності. Вона не передбачала прямого «навчання творчості», оскільки креативність не формується через пояснення або інструкції. Основний акцент робився на створенні такого середовища, в якому студенти поступово починають мислити вільніше, дозволяють собі помилятися і пробувати нові підходи.

Метою програми було розвиток креативності як професійно важливої якості через активізацію асоціативного, дивергентного та гнучкого мислення. При цьому важливо було не просто підвищити кількість ідей, а змінити сам підхід до мислення - зробити його менш жорстким і більш відкритим.

У процесі реалізації програми ставилися завдання, пов'язані з розвитком здатності до встановлення нестандартних зв'язків, формуванням навичок генерації ідей, зниженням страху помилки та оцінювання, а також розвитком уяви і здатності працювати з невизначеними ситуаціями. Окрему увагу приділяли тому, щоб студенти навчилися бачити не один варіант рішення, а декілька можливих.

Очікувалося, що після проходження програми студенти будуть більш вільно оперувати асоціаціями, швидше знаходити нові підходи до завдань, а

також стануть більш впевненими у власних ідеях. Важливим результатом також мало стати зростання внутрішньої готовності до експерименту.

Програма була побудована поетапно. Її структура передбачала поступове входження у творчий процес: від зняття напруги до активної генерації ідей і подальшого їх осмислення. Основні етапи та зміст корекційно-розвивальної програми представлені в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1

Загальна структура програми розвитку креативності

Етап	Назва	Основний зміст	Форми роботи
1	Вступний	формування довіри, зняття напруги	обговорення, прості вправи
2	Асоціативний	розвиток гнучкості мислення	асоціативні вправи
3	Дивергентний	генерація ідей	творчі завдання
4	Підсумковий	узагальнення і рефлексія	групова робота

Перший етап мав більше психологічне значення, ніж навчальне. На початку роботи відчувалося, що частина студентів стримана, обережна у відповідях, намагається не виділятися. Тому основне завдання полягало в тому, щоб створити атмосферу, де не страшно помилятися. Для цього використовувалися прості вправи, які не мали «правильного» результату. Наприклад, учасникам пропонували описати себе через образ або придумати незвичне використання звичайного предмета. Уже на цьому етапі було помітно, як поступово зникає напруга і з'являється більше відкритості.

Другий етап був спрямований на розвиток асоціативного мислення. Тут студенти працювали зі словами, образами, зв'язками. Спочатку їхні відповіді були досить очевидними, але в процесі виконання вправ вони починали виходити за межі стандартних асоціацій. Важливо, що ніхто не оцінював відповіді як «правильні» чи «неправильні», тому учасники починали більше експериментувати.

На третьому етапі акцент змістився на генерацію ідей. Завдання ставали більш відкритими і вимагали не одного рішення, а максимальної кількості варіантів. Спочатку студенти давали 2-3 відповіді, але вже через деякий час могли запропонувати значно більше. Було помітно, як змінюється сам процес мислення: замість пошуку одного правильного варіанту вони починали шукати різні.

Останній етап був пов'язаний із підсумком і осмисленням досвіду. Студенти працювали в групах, виконували комплексні завдання і обговорювали результати. Особливу роль відігравала рефлексія: учасники відзначали, що почали мислити швидше, легше знаходити ідеї і менше боятися помилитися.

Запропонована програма не є складною за формою, але вона працює за рахунок послідовності та логіки побудови. Вона починається з найпростішого - створення комфортного середовища, і поступово переходить до більш складних форм діяльності, де студенти вже самі активно включаються у процес.

Важливо, що програма орієнтована не на результат як такий, а на зміну способу мислення. Саме це робить її ефективною, оскільки креативність у цьому випадку не нав'язується, а поступово розкривається.

Загалом її можна розглядати як практичний інструмент, який доцільно використовувати у процесі професійної підготовки студентів різних спеціальностей.

3.2. Організація та проведення апробації програми розвитку креативності

Апробація програми проводилася не просто як формальне відпрацювання вправ, а як спроба подивитися, чи реально можна змінити спосіб мислення студентів навіть за короткий час. Основний акцент був на

процесі: як учасники реагують, як змінюється їхня активність, і що відбувається з їхніми відповідями в динаміці.

До апробації було залучено 30 студентів, які раніше вже брали участь у діагностичному етапі. Це дозволило не починати «з нуля», а працювати з реально зафіксованими особливостями їхнього мислення. У групі були представники різних спеціальностей - від творчих до технічних, і це відразу створило цікаву динаміку, бо учасники по-різному підходили до одних і тих самих завдань.

Робота проходила у форматі невеликих групових занять. Це рішення виявилось вдалим, тому що студенти не просто виконували вправи, а ще й бачили, як думають інші. Часто саме це і запускало процес - хтось давав нестандартну відповідь, і це «розкручувало» інших.

Заняття проводилися у спокійній, неформальній атмосфері. Не було чіткої дистанції «викладач - студент», більше відчувалося як спільна робота. Це важливо, бо креативність дуже чутлива до оцінювання: щойно людина починає боятися помилитися - вона автоматично звужує мислення.

На першому занятті добре було видно, з чим ми маємо справу. Частина студентів говорила дуже обережно, відповіді були короткі, іноді навіть із паузами перед кожним словом. Відчувалося, що вони намагаються підібрати «правильний» варіант. Особливо це було помітно у студентів технічних спеціальностей - вони звикли до задач, де є чітка відповідь.

Але вже після кількох вправ ситуація почала змінюватися. Коли стало зрозуміло, що тут не оцінюють і не виправляють, студенти почали говорити більше. З'явилися жарти, спонтанні відповіді, хтось почав доповнювати інших. Група поступово «ожилла».

На другому занятті (асоціативний етап) зміни стали більш помітними. Якщо спочатку асоціації були простими - типу «дерево – зелений - ліс», то згодом вони ставали більш узагальненими або навіть метафоричними. Деякі студенти починали пояснювати свої відповіді, і це теж важливо - вони не просто називали слова, а будували зв'язки.

Цікавий момент: ті, хто на початку мовчав, поступово включалися, коли бачили, що тут не треба «вгадувати». Це дало ефект вирівнювання групи – менш активні учасники почали наздоганяти більш впевнених.

Найбільш відчутні зміни відбулися на другому занятті, де були вправи на генерацію ідей. Тут спочатку виникла типова ситуація: після 2-3 варіантів учасники зупинялися. Але коли їм пропонували не зупинятися і продовжувати, навіть якщо ідеї здаються дивними, кількість відповідей починала різко зростати.

Було видно переломний момент - коли студенти перестають фільтрувати ідеї і просто починають їх видавати. Саме тут і з'являється справжня креативність. У деяких учасників за одне заняття кількість ідей збільшувалася вдвічі.

Студенти творчих спеціальностей швидше входили в цей режим, але цікаво, що студенти технічних напрямів, хоч і повільніше, але давали дуже структуровані й іноді несподівані рішення. Тобто програма «чіпляла» всіх, просто по-різному.

Останнє заняття було більш спокійним і підсумковим. Тут уже не було напруги - учасники працювали впевненіше, швидше включалися в завдання, менше сумнівалися. У групових вправах з'явилося більше взаємодії: студенти підхоплювали ідеї один одного, розвивали їх, комбінували.

Особливо показовою була рефлексія. Багато хто говорив прості, але дуже точні речі:

- що стало легше говорити перше, що спадає на думку;
- що вже немає такого страху сказати «не те»;
- що ідеї з'являються швидше, ніж раніше.

Це не звучить як щось масштабне, але саме з цього і починаються реальні зміни мислення.

Загальна характеристика організації та проведення апробації корекційно-розвивальної програми представлена в таблиці 3.2.

Таблиця 3.2.

Загальна характеристика апробації програми

Показник	Характеристика
Кількість учасників	30 осіб (2 групи по 15 осіб)
Склад групи	представники різних спеціальностей
Кількість занять	2
Тривалість одного заняття	60 хв
Формат	групова робота
Основні методи	асоціативні вправи, мозковий штурм, творчі завдання

Якщо дивитися на процес у цілому, то найбільш помітні зміни відбулися не стільки у «знаннях», скільки у поведінці студентів. Вони стали більш відкритими, активними, менш зажатими у відповідях.

Важливо, що ефект не був миттєвим. Спочатку учасники діяли обережно, але з кожним заняттям зростала впевненість і готовність пробувати нове. Це ще раз підтверджує, що креативність не «вмикається» одразу, а потребує певного часу і середовища.

Програма показала себе як робочий інструмент: вона не потребує складних умов, але дає помітний результат навіть за короткий період.

3.3. Аналіз ефективності програми та зворотний зв'язок учасників

Після завершення програми було проведено повторне обстеження студентів за тими ж методиками, що використовувалися на початковому етапі (рис.3.1). Це дозволило не просто зафіксувати окремі зміни, а подивитися, як змінився сам процес мислення: чи стало він більш гнучким, вільним і менш залежним від шаблонів.

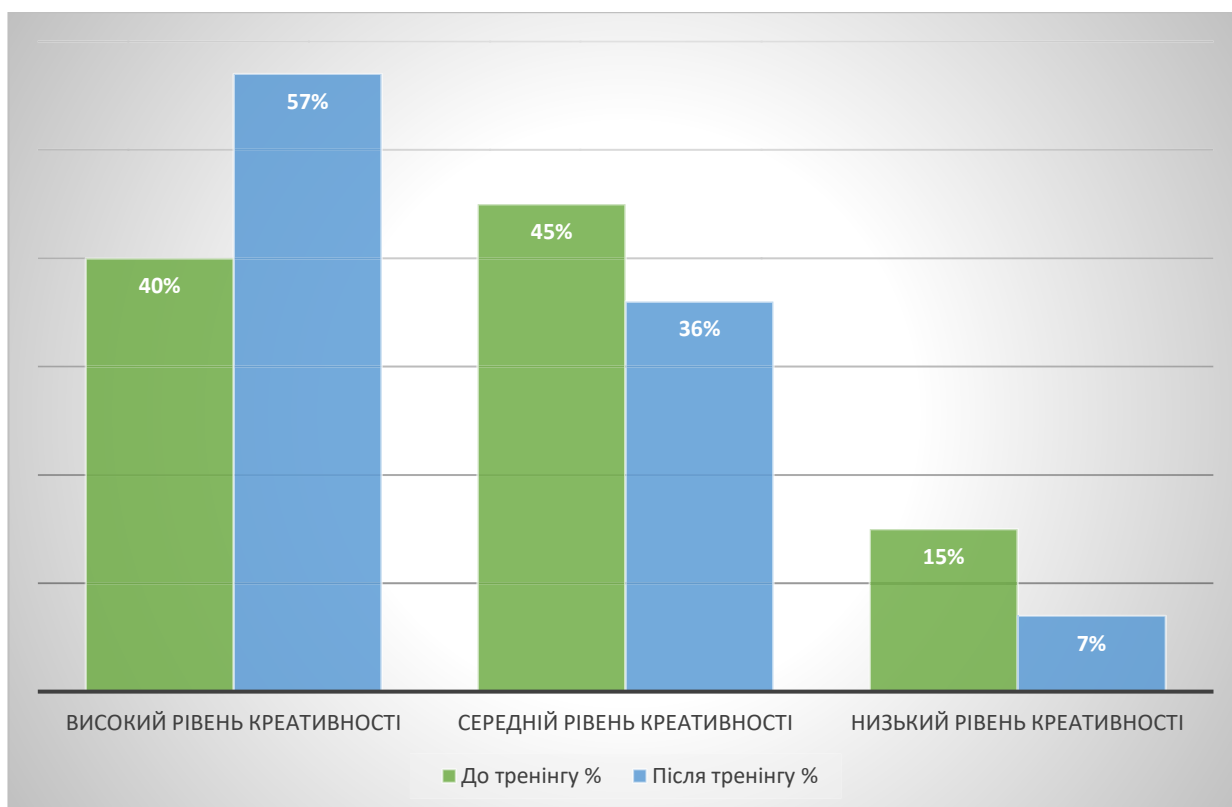

Рис. 3.1. Загальний рівень креативності студентів до та після програми розвитку креативності

Якщо уважно проаналізувати зміни у розподілі рівнів креативності після впровадження програми, стає зрозуміло, що вони мають закономірний характер і по-різному проявляються у студентів різних спеціальностей.

Найбільш помітне зростання відбулося за рахунок збільшення кількості студентів із високим рівнем креативності. У студентів спеціальності «Живопис» цей рівень і до початку роботи був достатньо високим, однак після програми змінилася якість мислення: відповіді стали більш різноманітними, з'явилося більше варіантів рішень, відчутно зросла сміливість у висловленні ідей. Тобто у цій групі не стільки відбулося підвищення рівня, скільки його посилення і стабілізація.

У студентів спеціальності «Графіка та ілюстрація книги» зміни є більш відчутними саме у переході між рівнями. Частина студентів, які раніше демонстрували середній або нижче середнього рівень, після участі у програмі показали кращі результати. Це свідчить про те, що їхній творчий потенціал

був наявний, але не повністю реалізований. Після роботи над гнучкістю мислення і подоланням обмежень вони почали активніше використовувати свої можливості.

У студентів технічних спеціальностей («Комп'ютерні науки», «Програмування», «Інженерія програмного забезпечення») зростання високого рівня також має чітке пояснення. Частина студентів, які раніше працювали переважно в межах логічних схем, почали демонструвати більшу варіативність у відповідях. Вони стали менш залежними від одного правильного рішення і частіше пропонували альтернативи. Це не означає зміну типу мислення, але свідчить про розширення його можливостей.

Зменшення частки студентів із середнім рівнем креативності виглядає закономірним і позитивним результатом. Саме ця група виявилася найбільш чутливою до впливу програми. У студентів спеціальності «Журналістика» це проявилось у переході від інтуїтивних, частково оформлених ідей до більш чітких і завершених відповідей. У студентів спеціальності «Психологія» зміни пов'язані з підвищенням гнучкості мислення: вони стали швидше встановлювати зв'язки та менш обережно підходити до виконання завдань.

Особливо важливим є зменшення кількості студентів із низьким рівнем креативності. У студентів спеціальності «Графіка та ілюстрація книги» та окремих представників технічних спеціальностей саме ця група до початку дослідження демонструвала найбільші труднощі. Після проходження програми частина з них змогла перейти на середній рівень, що свідчить про позитивну динаміку. Це означає, що навіть у студентів, які спочатку проявляли обмежене мислення, є потенціал для розвитку за умови відповідної організації роботи.

Узагальнюючи, можна сказати, що зміни відбулися не лише на рівні окремих показників, а в структурі розподілу креативності загалом. У студентів спеціальності «Живопис» відбулося посилення вже сформованих здібностей, у студентів спеціальності «Графіка та ілюстрація книги» - вирівнювання результатів, у студентів технічних спеціальностей -

розширення варіативності мислення, у студентів спеціальності «Журналістика» - підвищення завершеності ідей, а у студентів спеціальності «Психологія» - зростання гнучкості.

У цілому можна говорити про те, що після впровадження програми загальний рівень креативності став більш рівномірним. Частина студентів помітно зросла, частина - зміцнила свої позиції, і водночас зменшилася кількість тих, хто мав труднощі з виконанням творчих завдань. Це свідчить про ефективність проведеної роботи і підтверджує можливість розвитку креативності незалежно від початкового рівня. Узагальнені результати змін показників креативності до та після апробації корекційно-розвивальної тренінгової програми розвитку креативності студентів представлено в таблиці 3.3.

Таблиця 3.3.

Середні показники розвитку креативності до та після апробації корекційно-розвивальної тренінгової програми

Показник	До апробації програми	Після апробації програми
Загальний бал креативності	54	61
Асоціативне мислення	6.2	7.8
Оригінальність мислення	середня	вище середньої

Тут уже видно більш глибокі зміни. Загальний бал креативності зріс не різко, але впевнено. Це виглядає природно, бо мислення не змінюється за один момент - воно поступово перебудовується.

Асоціативне мислення теж покращилось. Це означає, що студентам стало легше встановлювати зв'язки, вони швидше знаходять варіанти і не зупиняються на першій ідеї.

Щодо оригінальності - тут зміни більше відчуються в самих відповідях, ніж у цифрах. З'явилося більше різноманіття, відповіді стали менш очевидними, іноді навіть несподіваними. Тобто зміни відбулися не

лише кількісно, а й якісно. Результати цих змін представлено в таблиці 3.4, що відображає динаміку показників до та після впровадження програми.

Таблиця 3.4

Рівень творчого самовираження студентів різних спеціальностей до та після програми розвитку креативності

Показники творчого самовираження	Спеціальність студентів				
	Живопис	Програмування	Журналістика	Графіка	Психологія
Оригінальність (до програми)	високий	низький	середній	середній	низький
Оригінальність (після програми)	високий	середній	високий	середній	середній
Деталізація (до програми)	середній	низький	середній	низький	середній
Деталізація (після програми)	високий	середній	середній	середній	середній
Образність (до програми)	високий	низький	середній	середній	низький
Образність (після програми)	високий	середній	високий	середній	середній
Загальний рівень (до програми)	високий	низький	середній	середній	низький
Загальний рівень (після програми)	високий	середній	високий	середній	середній

Методика Scribble Technique («Каракулі») використовувалася для виявлення особливостей творчого самовираження студентів, рівня їхньої образності, гнучкості мислення, здатності бачити нестандартні образи у випадкових лініях та перетворювати їх на завершений малюнок. На відміну від тестових методик, де результати фіксуються у балах, ця методика дала

змогу якісно простежити зміни у творчій поведінці студентів після участі в програмі розвитку креативності.

Проведення методики відбувалося у два етапи: до початку програми та після її завершення. Студентам пропонувалося створити на аркуші довільні лінії, штрихи або «каракулі», не задумуючись над кінцевим результатом. Після цього вони мали уважно розглянути отримане зображення, знайти в ньому певний образ і домалювати його так, щоб утворився завершений малюнок. Під час виконання завдання враховувалися не художні здібності, а саме здатність до творчої трансформації випадкового матеріалу.

Аналіз робіт здійснювався за такими критеріями: оригінальність, деталізація, образність та загальний рівень творчого виконання. Оригінальність визначалася за тим, наскільки нестандартним був задум студента. Деталізація оцінювалася за кількістю доданих елементів, продуманістю композиції та завершеністю роботи. Образність відображала здатність студента побачити у випадкових лініях цілісний художній або смисловий образ. Загальний рівень визначався на основі поєднання всіх показників.

У студентів спеціальності «Живопис» ще до початку програми спостерігався високий рівень образності та оригінальності. Вони швидко включалися в роботу, легко знаходили образ у випадкових лініях, не боялися експериментувати з формою. Проте після проходження програми змінилася саме якість виконання. Роботи стали більш деталізованими, емоційно виразними та сміливими. Студенти почали активніше використовувати незвичні форми, доповнювати малюнки символічними деталями, надавати їм більш завершеного характеру. Тобто рівень залишився високим, але творче самовираження стало більш вільним і усвідомленим.

У студентів спеціальності «Програмування» до початку програми роботи були більш стриманими, схематичними та логічно побудованими. Часто студенти домальовували прості предмети або геометричні форми, не намагаючись розвивати сюжет чи образ. Це свідчило про певну обережність

у творчих завданнях і невпевненість у власних нестандартних рішеннях. Після участі в програмі спостерігалось помітне покращення. У роботах з'явилося більше образності, фантазійності, спроб відійти від шаблонного мислення. Хоча їхні малюнки все ще зберігали певну логічність і структурованість, студенти стали сміливіше використовувати випадкові лінії як основу для творчого образу. Загальний рівень підвищився з низького до середнього.

У студентів спеціальності «Журналістика» до програми переважав середній рівень. Їхні роботи мали певну образність, однак не завжди були достатньо оригінальними або деталізованими. Після програми відбулися позитивні зміни: студенти стали створювати більш живі, емоційні та нестандартні образи. У роботах частіше з'являлися сюжетність, символічність, асоціативність. Це може бути пов'язано з тим, що журналісти загалом схильні до роботи зі смислами, образами та інтерпретаціями, а програма допомогла їм активніше розкрити ці здібності. Найбільше покращення спостерігалось за показниками оригінальності та образності.

У студентів спеціальності «Графіка» зміни були менш різкими. До програми їхні роботи вже мали певну композиційну організованість, проте іноді виглядали стримано й недостатньо розгорнуто. Після програми покращилася деталізація: студенти почали додавати більше елементів, краще завершувати малюнки, уважніше працювати з формою. Водночас загальний рівень залишився середнім, оскільки не всі учасники проявили значне зростання оригінальності. Це може свідчити про те, що для цієї групи потрібен триваліший період творчих вправ, спрямованих саме на подолання шаблонності та розвиток сміливості у самовираженні.

Отже, результати методики *Scribble Technique* («Каракулі») показали, що після реалізації програми розвитку креативності у більшості студентів відбулися позитивні зміни. Найбільш виражена динаміка спостерігалася у студентів спеціальностей «Програмування» та «Журналістика» оскільки саме в цих групах до програми було більше стриманості, обережності та

шаблонності. У студентів живопису високий рівень творчості зберігся, але роботи стали якіснішими й більш деталізованими. У студентів графіки зміни були помірними, проте також позитивними.

Загалом методика підтвердила ефективність програми, оскільки студенти стали сміливіше працювати з випадковим матеріалом, активніше проявляти фантазію, створювати більш завершені та образні роботи. Це свідчить про розвиток творчої уяви, асоціативного мислення, емоційної відкритості та здатності до нестандартного самовираження.

Те, що показують таблиці, добре підтверджується і словами самих студентів. Багато хто відзначав, що стало легше починати відповідь і не думати довго, «чи правильно це». З'явилося відчуття, що можна говорити різне, а не шукати один варіант.

Деякі говорили, що ідеї почали з'являтися швидше, навіть у повсякденних ситуаціях. Хтось зазначав, що стало цікавіше працювати в групі, бо можна підхоплювати ідеї інших.

Найчастіше повторювалася думка про те, що зник страх помилитися. І це, по суті, найважливіше, що змінилося.

Якщо підсумувати всі результати, то можна сказати, що програма дійсно вплинула на студентів. Зміни не виглядають різкими або штучними - вони поступові, але досить чіткі.

Найважливіше - зміни відбулися не тільки у показниках, а в самому підході до мислення. Студенти стали більш відкритими, менш обмеженими у відповідях, швидше генерують ідеї і не бояться пробувати.

Це означає, що навіть за короткий час можна «розхитати» мислення, якщо створити нормальні умови і прибрати страх оцінювання. І саме це є головним результатом всієї програми.

Висновки до розділу 3

У третьому розділі основна увага була зосереджена не просто на описі програми, а на тому, щоб перевірити, чи вона реально працює в умовах навчального процесу. І саме тут стало зрозуміло, що креативність можна розвивати навіть у досить обмежений час, якщо правильно побудувати роботу.

Розроблена програма виявилася логічною і зручною для сприйняття студентами. Вона не вимагала складної підготовки або спеціальних умов, але при цьому поступово змінювала сам спосіб мислення. Спочатку робота будувалася на знятті напруги і створенні безпечного середовища, і це виявилось ключовим моментом. Без цього студенти залишалися обережними і стриманими у відповідях.

У процесі апробації було добре видно, як змінюється поведінка учасників. Якщо на початку вони більше мовчали або намагалися дати «правильну» відповідь, то з часом почали діяти впевненіше, пропонувати більше варіантів, активніше включатися в роботу. Особливо помітною була зміна ставлення до помилки - вона перестала сприйматися як щось негативне.

Результати повторної діагностики підтвердили ці спостереження. Збільшилась кількість студентів із високим рівнем креативності, зменшилась частка низького рівня, а середній рівень почав «переходити» у вищий. Це свідчить про те, що зміни відбулися не локально, а в межах всієї групи.

Якщо порівнювати результати за спеціальностями, то видно, що програма по-різному вплинула на студентів залежно від їхнього типу мислення. У студентів творчих спеціальностей рівень креативності і так був достатньо високим, тому зміни проявилися більше у якості – відповіді стали більш різноманітними, сміливими, менш обмеженими рамками.

У студентів технічних спеціальностей зміни виглядають більш помітними. Вони почали пропонувати більше ідей, стали менш зосередженими на одному варіанті і легше переходили від одного рішення до

іншого. Це свідчить про розвиток гнучкості мислення, яка раніше проявлялася слабше. У студентів соціономічних спеціальностей результати виглядають більш рівномірними. Тут немає різких стрибків, але є поступове зростання. Це означає, що їхнє мислення змінюється повільніше, але стабільно.

Окремо варто зазначити, що не всі студенти показали однаковий прогрес. У частини зміни були більш виражені, у частини - менш помітні. Але загальна тенденція все ж таки позитивна, і це підтверджується як результатами тестів, так і їхньою поведінкою під час занять. Важливо і те, що ефективність програми підтверджується не тільки кількісними показниками, а й зворотним зв'язком учасників. Студенти самі відзначали, що їм стало легше мислити, швидше з'являються ідеї, зникає страх помилитися. Це означає, що зміни відбулися на внутрішньому рівні, а не лише у виконанні тестових завдань.

У цілому результати третього розділу дозволяють зробити висновок, що розвиток креативності можливий у межах навчального процесу і не потребує складних або тривалих програм. Головне - створити умови, у яких студент може мислити вільно, не боятися помилок і пробувати різні варіанти.

Таким чином, розроблена програма може розглядатися як ефективний інструмент розвитку креативності студентів різних спеціальностей і може бути використана у практиці професійної підготовки.

ВИСНОВКИ

У процесі виконання дипломної роботи було послідовно розглянуто проблему розвитку креативності студентської молоді як важливої складової їхньої професійної підготовки. Робота поєднала теоретичний аналіз і практичне дослідження, що дозволило не лише описати явище креативності, а й побачити, як воно реально проявляється та змінюється.

Метою дослідження було теоретично й емпірично визначити особливості розвитку креативності студентів творчих спеціальностей та експериментально перевірити ефективність програми її формування у процесі професійної підготовки. У результаті виконаної роботи можна стверджувати, що поставлена мета досягнута.

У ході реалізації першого завдання було проаналізовано наукові підходи до розуміння сутності креативності. У процесі аналізу встановлено, що креативність розглядається як багатокomпонентна якість, яка включає не лише здатність до створення нового, але й гнучкість мислення, уяву, здатність до встановлення нестандартних зв'язків і готовність діяти в умовах невизначеності.

У межах другого завдання було визначено фактори, що впливають на розвиток креативності у студентів. Серед них ключову роль відіграють особливості освітнього процесу, стиль мислення, досвід роботи з творчими завданнями та рівень свободи у висловленні ідей. Встановлено, що важливим є не лише зміст навчання, а й умови, в яких відбувається мислення: наявність або відсутність страху помилки, можливість експериментувати та працювати з відкритими завданнями.

Третє завдання передбачало емпіричне дослідження особливостей розвитку креативності студентської молоді. Отримані результати показали, що рівень креативності у студентів є достатнім, але нерівномірним. Студенти творчих спеціальностей демонструють більш високі показники за рахунок розвиненої уяви та образного мислення, однак навіть у цій групі

спостерігаються відмінності. Студенти технічних і соціономічних спеціальностей мають інший тип прояву креативності - більш структурований, пов'язаний з логікою та аналізом. Також було встановлено, що асоціативне мислення і стиль мислення безпосередньо впливають на рівень креативності: там, де є гнучкість і здатність до узагальнення, показники вищі.

У процесі виконання четвертого завдання було розроблено програму розвитку креативності та проведено її апробацію. Програма була побудована як послідовний процес, що сприяє зняттю психологічних бар'єрів, розвитку асоціативного мислення та формуванню навичок генерації ідей. Її впровадження показало, що навіть за відносно короткий час можна досягти помітних змін у способі мислення студентів.

Результати повторного дослідження підтвердили ефективність програми. Було зафіксовано зростання кількості студентів із високим рівнем креативності та зменшення частки низького рівня. Покращилися показники асоціативного мислення, зросла кількість ідей, змінилася їх якість. Важливо, що зміни проявилися не лише у тестових результатах, а й у поведінці студентів: вони стали більш відкритими, впевненими та менш обмеженими у висловленні власних думок.

Таким чином, усі поставлені завдання дослідження виконано, а отримані результати підтверджують, що розвиток креативності є можливим і доцільним у процесі професійної підготовки студентів. Запропонована програма може бути використана як практичний інструмент у освітньому середовищі для розвитку гнучкого та творчого мислення.

Загалом проведене дослідження показало, що креативність не є привілеєм окремих студентів або спеціальностей. Вона присутня у різних формах і може розвиватися за умови створення відповідного освітнього середовища. Саме це відкриває перспективи для подальшого впровадження подібних програм у систему вищої освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексєєва С. В., Адамовська М. С. Освіта в умовах розвитку креативних індустрій: особливості професійної підготовки майбутніх дизайнерів. *Moderní aspekty vědy*. 2025. № 55. С. 109–120.
2. Антонова О. Є. Сутність поняття креативності: проблеми та пошуки. Теоретичні і прикладні аспекти розвитку креативної освіти у вищій школі: монографія. За ред. О. А. Дубасенюк. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2018. С. 14–41.
3. Бабак А. І., Ворожбіт-Горбатюк В. В. Педагогічний університет як простір розвитку креативного мислення здобувача вищої освіти. *Грааль науки*. 2021. № 11. С. 489–491.
4. Бабенко О. Впровадження інформаційних технологій для розвитку творчого та критичного мислення студентів у процесі вивчення англійської мови. *Молодий вчений*. 2020. № 12 (88). С. 348–351.
5. Бартків О. С. Формування креативності майбутніх фахівців в умовах університету. *Професійна освіта*. 2018. № 8. С. 91–94.
6. Бельська Н. А., Мельник М. Ю., Новгородська М. М. Діагностика креативності у профорієнтаційній роботі: методичні рекомендації. Київ: Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2021. 72 с.
7. Бондаренко І. Г. Теоретичні аспекти розвитку креативних здібностей студентів. Розвиток креативності як ресурсу інноваційного потенціалу особистості: матеріали всеукраїнської науково-методичної конференції з міжнародною участю, 07 квітня 2025 р. Одеса: Університет Ушинського, 2025. С. 42–45.
8. Боровець О., Яковишина Т. Умови формування креативності у здобувачів вищої освіти. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2021. № 76. Т. 1. С. 79–83. DOI: <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2021.76-1.14>

9. Бринза І. В., Черненко Н. М. Креативність як важлива складова професійного розвитку здобувачів освіти. Розвиток креативності як ресурсу інноваційного потенціалу особистості: матеріали всеукраїнської науково-методичної конференції з міжнародною участю. Одеса: Університет Ушинського, 2025. С. 49–51.
10. Вовчаша Н., Байрамова О., Чорна Г. Розвиток навичок креативного мислення у здобувачів вищої освіти. Український педагогічний журнал. 2022. № 1. С. 87–97. DOI: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2022-1-87-97>
11. Гавловська Н., Рудніченко Є., Гарбузюк О. Креативність та креативний потенціал: структурно-змістовий аналіз і вплив на інноваційний розвиток. Modeling the Development of the Economic Systems. 2025. № 1. С. 394–400.
12. Гульбс О. А., Діхтяренко С. Ю., Кузьміна В. Ю. Формування креативності студентів психологів в процесі навчання. Психологічний журнал. 2021. № 6. С. 23–33.
13. Денисюк Ж. Креативність у мистецькій освіті як середовище реалізації професійного і творчого потенціалу особистості. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. 2023. № 2. С. 9–15. DOI: <https://doi.org/10.32461/2226-3209.2.2023.286868>
14. Діагностика особистісних творчих здібностей (Є. Є. Тунік). URL: <https://studfile.net/preview/5114688/page:9/>
15. Дімітрова-Бурлаєнко С. Д. Генеза поняття креативна компетентність у контексті психолого-педагогічних досліджень. Педагогіка та психологія. 2017. № 58. С. 3–14.
16. Дімітрова-Бурлаєнко С. Д. Креативне освітнє середовище як чинник формування готовності студентів технічних університетів до виявлення креативної компетентності у професійній діяльності. Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. 2018. № 1. С. 102–107.

17. Дімітрова-Бурлаєнко С. Д. Підготовка студентів технічних університетів до виявлення креативної компетентності у професійній діяльності: автореферат дисертації кандидата педагогічних наук. Дніпро, 2018. 20 с.
18. Дроздова І. П. Розвиток креативності як необхідної якості особистості професіонала у процесі навчання студентів ВТНЗ засобами українського мовлення. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2008. № 50. С. 108–113.
19. Задорожнюк Н. О. Креативність як підґрунтя розвитку підприємництва на прикладі ІТ-сфери України. *European Journal of Economics and Management*. 2019. Vol. 5, Issue 1. С. 148–153.
20. Іванова Н. Ю., Корольова О. О. Розвиток креативного мислення студентів. Сучасні досягнення в науці та освіті: матеріали XVIII міжнародної наукової конференції, 2023. С. 81–85.
21. Іванова О. Реалізація освітніх технологій у процесі розвитку креативного мислення. Наукові записки. 2024. № 2. С. 72–82. DOI: <https://doi.org/10.32782/cusu-pmtp-2024-2-8>
22. Кивлюк О., Воронкова В. Креативна освіта як чинник формування креативної особистості. *Managerial, social and technological innovations*. 2023. С. 38–39.
23. Кириченко О. Критичне мислення та його роль у формуванні креативної компетентності у студентів мистецьких спеціальностей. *Current scientific goals, approaches and challenges: матеріали міжнародної конференції*. Dresden, 2025. С. 227.
24. Лункіна Т. Дизайн мислення як інструмент розвитку креативності здобувачів вищої освіти. *Ефективна економіка*. 2024. № 4. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.4.3>
25. Лунячек В. Е. Формування креативного мислення студентів у процесі професійного навчання. Проблеми інженерно-педагогічної освіти. 2018. № 61. С. 112–120.

- 26.Любарська Л., Павленко В., Добровольська Н. Розвиток креативності майбутніх педагогів через проєктну діяльність. Звітна наукова конференція Інституту цифровізації освіти НАПН України Цифрова трансформація науково-освітніх середовищ. 2025. С. 127.
- 27.Мардарова І. К., Гуданич Н. М. Розвиток креативних здібностей здобувачів вищої освіти в коворкінг середовищі. Розвиток креативності як ресурсу інноваційного потенціалу особистості: матеріали всеукраїнської науково-методичної конференції з міжнародною участю. Одеса: Університет Ушинського, 2025. С. 291–296.
- 28.Методика Тест вербальної креативності (Rat) с. Медника.
<https://studfile.net/preview/5247834/>
- 29.Нагорняк С. В., Ставнича Н. О. Розвиток креативного мислення здобувачів вищої освіти в умовах освітнього простору педагогічного університету. Наука і техніка сьогодні. 2025. № 4 (45). С. 793–803. DOI:
[https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-4\(14\)-793-803](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-4(14)-793-803)
- 30.Опитувальник Стилi мислення Thinking Styles Inventory. Р. Бремсон, А. Харрісон. URL: <https://archive.org/details/artofthinking00bram>
- 31.Остапенко О. Г. Розвиток креативності в освітньому процесі ЗВО при вивченні правових дисциплін. Актуальні питання у сучасній науці. 2024. № 9 (27). С. 740–757.
- 32.Павленко В. В. Креативність: навичка XXI століття. Educating for Tomorrow: Ukrainian Values in Global World: матеріали міжнародної конференції. 2025. С. 184–188.
- 33.Павлюх В. В. Розвиток креативності в учнів різного віку. Кропивницький: КОІППО імені Василя Сухомлинського, 2023. 72 с.
- 34.Паска Т. Формування креативного потенціалу здобувачів вищої освіти в умовах міжнародної академічної мобільності. Науковий вісник Вінницької академії безперервної освіти. Серія Педагогіка. Психологія. 2026. № 9. С. 108–116.

- 35.Передерій О. Розвиток креативного мислення старшокласників як пріоритетний напрямок діяльності сучасної української школи. Наука і освіта. 2018. № 11–12. С. 16–24.
- 36.Подлесна Г., Ільченко А. Психологічний аналіз показників креативності у здобувачів вищої освіти. Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору. 2020. № 85. Ч. III. С. 239–249. DOI: <https://doi.org/10.38014/osvita.2019.85.23>
- 37.Рябовол Л. Т. Креативність як предмет психолого-педагогічних досліджень вітчизняних вчених. Наукові записки Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія Педагогічні науки. 2020. № 190. С. 42–47.
- 38.Саврасов М. В. Мікровікова динаміка різних видів креативності студентів культурно-мистецької спеціалізації. Теорія і практика сучасної психології. 2020. № 1. Т. 2. С. 151–155.
- 39.Саврасов М. В. Психологічна динаміка образної креативності майбутнього вчителя гуманітарного профілю. Вісник ХНПУ імені Г. С. Сковороди. Психологія. 2020. № 63. С. 94–106.
- 40.Саврасов М. В. Типологічний аналіз креативності суб'єкта на початковому етапі навчально-професійної діяльності. Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права. 2022. № 3. С. 118–122.
- 41.Саврасов М. В., Мартинова К. Д., Фащевський Я. О. Вербальна та невербальна креативність майбутнього психолога: структура та типологія. Габітус. 2023. № 50. С. 58–62.
- 42.Саврасов М. В., Огороков Р. С., Чернякова О. В. Типологія креативності суб'єкта на завершальному етапі професійної підготовки. Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права. 2022. № 4. С. 124–128.

- 43.Саврасов М. В., Шайда Н. П., Чернякова О. В. Самодетерміновані мотиваційні регулятори креативності суб'єкта навчально-професійної діяльності. Психологічні студії. 2023. № 2. С. 165–171.
- 44.Саврасов М. В., Шайда О. Г., Мухіна В. В. Психологічні характеристики креативності суб'єкта у структурі академічно-професійного саморегулювання. Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права. 2023. № 3. С. 109–114.
- 45.Скібіна О. В. Технології розвитку креативного потенціалу студентів у ЗВО. Progressive research in the modern world: матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Boston: BoScience Publisher, 2023. С. 364.
- 46.Сметанкіна Н. В. Розвиток креативних навичок у студентів технічного університету. Розвиток креативності як ресурсу інноваційного потенціалу особистості: матеріали всеукраїнської науково-методичної конференції з міжнародною участю, 2025. Одеса: Університет Ушинського, 2025. С. 393–394.
- 47.Трубіцина О. М. Розвиток креативного мислення як ключової компетенції студентів ЗВО. Розвиток креативності як ресурсу інноваційного потенціалу особистості: матеріали всеукраїнської науково-методичної конференції з міжнародною участю. Одеса: Університет Ушинського, 2025. С. 421–424.
- 48.Фрицюк В., Марцева Л., Любарська Л. Креативність майбутніх учителів технологій у контексті дефінітивних підходів. Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training. 2023. № 69. С. 141–151.
- 49.Хомюк І. В., Хомюк В. В., Іванченко Є. І. Розвиток креативності майбутніх фахівців ІТ-спеціальностей засобами вищої математики. Актуальні питання природничо-математичної освіти. 2025. № 1 (25). С. 107–115.

50. Чиж О. Ф. Креативність як ресурсний потенціал особистості в дорослому віці. *Наукові записки. Серія: Психологія*, (2), 2025. С.171–176.
51. Чужикова В. Г. Креативність викладача і креативність студента: побудова нової моделі. *Педагогічні науки*. 2022. № 98. С. 54–59.
52. Чустрак А. П. Креативність: як її розвивати. Розвиток креативності як ресурсу інноваційного потенціалу особистості: психолого-педагогічні аспекти: матеріали всеукраїнської науково-методичної конференції з міжнародною участю, 07 квітня 2025 р. Одеса: Університет Ушинського, 2025. С. 456–457.
53. Шандрук С., Чернець Б. Креативний потенціал як чинник психологічного благополуччя студентів. *Вісник ХНПУ імені Г. С. Сковороди. Психологія*. 2022. № 65. С. 224–234.
54. Шафранський В. Креативність як психологічне явище і його понятійна інтерпретація. *Психологія і суспільство*. 2021. № 2. С. 89–97.
55. Шпак М. Креативність як складова особистісного розвитку та професійного становлення студентів. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Психологія*. 2023. № 2 (58). С. 57–62.
56. Якимчук Д. Особливості розвитку креативності майбутнього дизайнера. Креативність особистості як фактор інноваційного розвитку суспільства. 2020. № 2. С. 173–178.
57. Яковишина Т. В., Шалівська Ю. В. Трансформація поняття креативність у контексті реформування педагогічної освіти. *Інноваційна педагогіка*. 2019. № 10. Т. 2. С. 39–43.
58. Kaplan D. E. Creativity in education: teaching for creativity development. *Psychology*. 2019. Vol. 10, Issue 2. P. 140–147.
59. Scribble Technique (Каракулі). Флоренс Кейн. URL: <https://www.arttherapyblog.com/what-is-scribble-drawing/>

60. Skains R. L. *Creative practice as research: discourse on methodology. Media Practice and Education. 2018. Vol. 19, Issue 1. P. 82–97.*
61. Шевцова О. М., Чернецька А. І. Креативність як чинник продуктивності фахівців у творчих професіях. *Освіта сьогодення: життєтворчість як основа національного відродження та єдності: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (17 жовтня 2024 р., м. Запоріжжя).* С. 163–165.
62. Шевцова О. М., Чернецька А. І. Особливості взаємозв'язку креативності та самооцінки у представників творчих професій. *Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку: матеріали LVII Міжнародної науково-практичної конференції (07 червня 2025 р., м. Клуж-Напока, Румунія).* С. 154–157. URL: <https://doi.org/10.52058/57>

ДОДАТКИ

Додаток А

Діагностика особистісних творчих здібностей (Є. Тунік)

Призначення тесту. Дана методика дозволяє визначити чотири особливості творчої особистості: допитливість (Д); уява (У); складність (С) схильність до ризику (Р). Незважаючи на її адресованість юнацькому віку, вона не втрачає своєї прогностичності й у зрілих літах.

Інтерпретація тесту. Основні критеріальні прояви досліджуваних факторів:

- Допитливість. Суб'єкт із вираженою допитливістю найчастіше запитує всіх і про усе, йому подобається вивчати устрій механічних речей, він постійно шукає нові шляхи (способи) мислення, любить вивчати нові речі й ідеї, шукає різні можливості рішення завдань, вивчає книги, ігри, карти, картини й т.д., щоб пізнати якнайбільше.
- Уява. Суб'єкт із розвиненою уявою: придумує розповіді про місця, які він ніколи не бачив; представляє, як інші будуть вирішувати проблему, яку він вирішує сам; мріє про різні місця й речі; любить думати про явища, з якими не зіштовхувався; бачить те, що зображено на картинах і малюнках, незвичайно, не так, як інші; часто дивується із приводу різних ідей і подій.
- Складність. Суб'єкт, орієнтований на пізнання складних явищ, виявляє цікавість до складних речей і ідей; любить ставити перед собою важкі завдання; любить вивчати щось без сторонньої допомоги; проявляє наполегливість, щоб досягти своєї мети; пропонує занадто складні шляхи рішення проблеми, чим це здається необхідним; йому подобаються складні завдання.
- Схильність до ризику. Проявляється у тому, що суб'єкт буде відстоювати свої ідеї, не звертаючи уваги на реакцію інших; ставить перед собою високі цілі й буде намагатися їх здійснити; допускає для

себе можливість помилок і провалів; любить вивчати нові речі або ідеї й не піддається чужій думці; не занадто стурбований, коли однокласники, учителі або батьки виражають своє несхвалення; воліє мати шанс ризикнути, щоб довідатися, що із цього вийде.

Інструкція до тесту. Це завдання допоможе вам з'ясувати, наскільки творчою особистістю ви себе вважаєте. Серед наступних коротких пропозицій ви знайдете такі, які виразно підходять вам краще, ніж інші. Їх слід зазначити знаком «X» у колонці «В основному вірно». Деякі пропозиції підходять вам лише частково, їх варто позначити знаком «X» у колонці «Почасти вірно». Інші твердження не підійдуть вам зовсім, їх потрібно відзначити знаком «X» у колонці «Ні». Ті твердження, щодо яких ви не можете прийти до рішення, потрібно позначити знаком «X» у колонці «Не можу вирішити». Робіть позначки до кожної пропозиції й не замислюйтеся подовгу. Тут немає правильних або неправильних відповідей. Відзначаєте перше, що прийде вам у голову, читаючи пропозицію. Це завдання не обмежене в часі, але працюйте якнайшвидше. Пам'ятайте, що, даючи відповіді до кожної пропозиції, ви повинні відзначати те, що дійсно відчуваєте. Ставте знак «X» у той стовпчик, що найбільше підходить вам. На кожне питання виберіть тільки одну відповідь.

Тестовий матеріал

БЛАНК ОПИТУВАЛЬНИКА

Діагностика особистісних творчих здібностей (Є. Є. Туник)

ІНСТРУКЦІЯ: Поставте знак «X» у відповідній колонці:

ВВ – В основному вірно , ЧВ – Частково вірно , Ні – Ні, НВ – Не можу вирішити.

Обирайте лише один варіант відповіді.

№	Твердження	ВВ	ЧВ	Ні	НВ
1	Якщо я не знаю правильної відповіді, то спробую здогадатися	☐	☐	☐	☐
2	Я люблю розглядати предмет ретельно й докладно	☐	☐	☐	☐

3	Зазвичай я задаю питання, якщо чого-небудь не знаю	☐	☐	☐	☐
4	Мені не подобається планувати справи заздалегідь	☐	☐	☐	☐
5	Перед грою я повинен переконатися, що зможу виграти	☐	☐	☐	☐
6	Мені подобається уявляти те, що треба зробити	☐	☐	☐	☐
7	Якщо щось не вдається — працюю, поки не зроблю	☐	☐	☐	☐
8	Я не виберу гру, з якою інші незнайомі	☐	☐	☐	☐
9	Краще діяти звично, ніж шукати нове	☐	☐	☐	☐
10	Я люблю з'ясовувати, чи все насправді так	☐	☐	☐	☐
11	Мені подобається займатися новим	☐	☐	☐	☐
12	Я люблю заводити нових друзів	☐	☐	☐	☐
13	Люблю думати про незвичайне	☐	☐	☐	☐
14	Я не мрію про майбутню популярність	☐	☐	☐	☐
15	Деякі ідеї захоплюють мене повністю	☐	☐	☐	☐
16	Хотів(ла) б жити на космічній станції	☐	☐	☐	☐
17	Я нервую, якщо не знаю, що буде	☐	☐	☐	☐
18	Мені подобається незвичайне	☐	☐	☐	☐
19	Я уявляю, що думають інші	☐	☐	☐	☐
20	Люблю історичні сюжети	☐	☐	☐	☐
21	Обговорюю свої ідеї з друзями	☐	☐	☐	☐
22	Залишаюся спокійним при помилках	☐	☐	☐	☐
23	Хочу зробити щось унікальне	☐	☐	☐	☐
24	Вибираю звичних друзів	☐	☐	☐	☐
25	Багато правил мене не влаштовують	☐	☐	☐	☐
26	Люблю складні задачі	☐	☐	☐	☐
27	Хочу експериментувати	☐	☐	☐	☐
28	Дотримуюсь однієї відповіді	☐	☐	☐	☐
29	Не люблю виступати	☐	☐	☐	☐
30	Уявляю себе героєм	☐	☐	☐	☐
31	Думаю про життя в минулому	☐	☐	☐	☐

32	Не люблю нерішучих людей	☐	☐	☐	☐
33	Люблю досліджувати старі речі	☐	☐	☐	☐
34	Хочу, щоб усе залишалось як є	☐	☐	☐	☐
35	Довіряю своїм відчуттям	☐	☐	☐	☐
36	Перевіряю свої припущення	☐	☐	☐	☐
37	Люблю логічні ігри	☐	☐	☐	☐
38	Цікавлюсь механізмами	☐	☐	☐	☐
39	Друзі не люблять дивних ідей	☐	☐	☐	☐
40	Люблю вигадувати нове	☐	☐	☐	☐
41	Люблю порядок	☐	☐	☐	☐
42	Цікавлюсь майбутнім	☐	☐	☐	☐
43	Пробую нове	☐	☐	☐	☐
44	Граю для задоволення	☐	☐	☐	☐
45	Думаю про нові ідеї	☐	☐	☐	☐
46	Цікавлюсь людьми на картинах	☐	☐	☐	☐
47	Люблю переглядати книги	☐	☐	☐	☐
48	Є одна правильна відповідь	☐	☐	☐	☐
49	Ставлю незвичайні питання	☐	☐	☐	☐
50	Маю багато інтересів	☐	☐	☐	☐

Стать: _____

Вік: _____ Факультет та спеціальність : _____

РЕЗУЛЬТАТИ:

Допитливість (Д): _____

Уява (У): _____

Складність (С): _____

Ризик (Р): _____

Загальний бал: _____

Додаток Б**Методика Remote Associates Test (RAT) Сарноф А. Меднік**

Методика розроблена американським психологом Sarnoff A. Mednick. Вона базується на асоціативній теорії креативності, відповідно до якої творчість полягає у здатності встановлювати віддалені, неочевидні зв'язки між поняттями.

Мета методики. Виявлення рівня креативного (дивергентного та асоціативного) мислення, зокрема: гнучкості мислення здатності до інсайту швидкості встановлення асоціативних зв'язків

Стимульний матеріал

Інструкція: до кожної трійки слів потрібно знайти четверте слово, яке логічно пов'язане з усіма трьома.

Завдання:

1. Сніг – Куля – Папір → _____
2. Час – Волосся – Рух → _____
3. Рука – Годинник – Ланцюг → _____
4. Скло – Око – Дзеркало → _____
5. Книга – Полиця – Пам'ять → _____
6. Лист – Дерево – Слово → _____
7. Вода – Камінь – Повітря → _____
8. Ніч – День – Світло → _____
9. Риба – Мережа – Інтернет → _____
10. Дорога – Пил – Машина → _____

(Можна використовувати 10–30 завдань залежно від потреб дослідження)

Інструкція досліджуваному

Вам буде запропоновано кілька трійок слів.

Ваше завдання - знайти одне слово, яке пов'язане з усіма трьома словами.

Працуйте швидко, але уважно.

Час виконання: 10 - 15 хвилин.

Обробка результатів

Підраховується кількість правильних відповідей:

0 - 3 - низький рівень креативності

4 - 7 - середній рівень

8 - 10 - високий рівень

(При більшій кількості завдань – перерахунок у %)

Інтерпретація

- Високий результат - добре розвинене асоціативне мислення, здатність до інсайту
- Середній рівень - достатній рівень креативності
- Низький рівень - труднощі у встановленні нестандартних зв'язків

Додаток В**Scribble Technique («Каракулі»). Флоренс Кейн**

Мета методики. Методика спрямована на виявлення рівня образної креативності, спонтанності мислення та здатності до творчого самовираження. Вона дозволяє оцінити, наскільки вільно студент працює з невизначеним матеріалом, чи здатний він перетворювати випадкові елементи у цілісний образ.

Суть методики. Методика базується на проективному підході. Досліджуваному пропонується створити малюнок із хаотичних ліній, а потім надати йому зміст. Такий підхід дозволяє побачити не лише результат, а й сам процес мислення: наскільки він гнучкий, відкритий і творчий.

Інструкція досліджуваному

Вам потрібно виконати завдання у кілька етапів:

1. На аркуші паперу намалюйте хаотичні лінії (каракулі). Це можна зробити із заплющеними або відкритими очима.
2. Уважно подивіться на отриманий малюнок і спробуйте знайти у ньому образ або сюжет.
3. Домалюйте зображення так, щоб воно набуло завершеного вигляду.
4. Дайте назву вашому малюнку.

Важливо: не намагайтеся зробити «правильно» або «красиво». Головне - працювати вільно і не обмежувати себе.

Матеріали

- аркуш паперу (формат А4)
- олівці

Час виконання 10–15 хвилин

Критерії оцінювання

Робота оцінюється за чотирма показниками:

1. Оригінальність образу
 - 1 бал – банальний, очевидний образ
 - 2 бали – частково оригінальний

3 бали – нестандартний, унікальний образ

2. Деталізація

1 бал – мінімальна кількість деталей

2 бали – помірна деталізація

3 бали – добре опрацьований малюнок

3. Образність

1 бал – слабка виразність

2 бали – середній рівень образності

3 бали – яскравий, виразний образ

4. Цілісність та завершеність

1 бал – малюнок виглядає незавершеним

2 бали – частково завершений

3 бали – цілісний і логічно завершений

Підрахунок результатів

Сума балів за всіма критеріями:

4 - 6 балів – низький рівень креативності

7 - 9 балів – середній рівень

10 - 12 балів – високий рівень

Інтерпретація результатів

- Високий рівень свідчить про розвинену уяву, здатність до вільного самовираження, гнучкість мислення та відкритість до експерименту.
- Середній рівень вказує на наявність творчого потенціалу, однак його прояв може бути обмежений внутрішніми бар'єрами або недостатньою впевненістю.
- Низький рівень може свідчити про труднощі у створенні образів, схильність до шаблонного мислення або обережність у творчій діяльності.

Додаток Д

Індивідуальні результати дослідження асоціативного мислення студентів

№	Спеціальність	Вік	Бали	Рівень
1	Живопис	23	10	високий
2	Живопис	23	8	високий
3	Живопис	22	10	високий
4	Живопис	23	8	високий
5	Живопис	22	9	високий
6	Живопис	23	9	високий
7	Живопис	20	10	високий
8	Програміст	23	10	високий
9	Програміст	24	3	низький
10	Програміст	23	9	високий
11	Програміст	24	5	середній
12	Програміст	24	5	середній
13	Програміст	21	5	середній
14	Журналістика	23	9	високий
15	Журналістика	22	4	середній
16	Журналістика	22	5	середній
17	Графіка	24	4	середній
18	Графіка	24	5	середній
19	Графіка	23	3	низький
20	Графіка	23	3	низький
21	Графіка	23	3	низький
22	Психологія	22	4	середній
23	Психологія	22	7	середній
24	Психологія	22	6	середній
25	Психологія	22	8	високий
26	Психологія	22	9	високий
27	Психологія	20	5	середній

**Матеріали психодіагностичного дослідження за методикою Scribble
Technique «Каракулі» Флоренс Кейн**

ДО тренінгової програми розвитку креативності студентів

Студенти соціономічних спеціальностей

Студенти творчих спеціальностей

Після тренінгової програми розвитку креативності студентів

Студенти соціономічних спеціальностей

Студенти творчих спеціальностей

